

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

студентки 2 курсу __ групи ФМТП
заочної форми навчання
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Комерційне право»

Бобрової Юлії Анатоліївни

Науковий керівник
к.ю.н.

Ільченко Ганна Олександрівна

Гарант освітньої програми,
д.ю.н., проф.

Бакалінська Ольга Олегівна

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Поняття, класифікація та умови надання фінансових послуг в Україні.....	8
1.2. Ринок фінансових послуг та його структура.....	18
1.3. Державне регулювання ринку фінансових послуг.....	25
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ І ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	37
2.1. Порядок створення фінансових установ.....	37
2.2. Особливості ведення господарської діяльності фінансових установ.....	45
2.3. Особливості створення і діяльності об'єднань фінансових установ.....	54
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	63
3.1. Особливості надання фінансових послуг у банківському секторі	63
3.2. Особливості надання фінансових послуг на фондовому ринку.....	72
3.3. Особливості надання фінансових послуг з управління майном для фінансування об'єктів будівництва.....	83
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сьогоденних умовах розвитку ринкової економіки в Україні, важливого значення набуває ринок фінансових послуг, який представлений сукупністю банківських та небанківських фінансових інститутів: пенсійних та інвестиційних фондів, лізингових і факторингових компаній, фондових бірж тощо. Саме за допомогою фінансових послуг, розподіляються і перерозподіляються тимчасово вільні фінансові ресурси між інвесторами та споживачами.

Однак, на даний час ринок фінансових послуг перебуває в стані реформування та потребує змін для ефективного функціонування та розвитку. Необхідність змін обумовлена тим, що розвиток ринку фінансових послуг не має системного характеру. Наприклад, відсутня належна координація ринку фінансових послуг з боку державних органів, що здійснюють регулювання на ринку фінансових послуг, недостатньо захищеними є інтереси споживачів фінансових послуг, існує небезпека створення монополій на окремих ринках фінансових послуг, ризик масового банкрутства банків та страхових компаній.

Усунення цих негативних явищ можливе лише шляхом створення та розвитку ефективного механізму державного регулювання ринку фінансових послуг, який ґрунтується на прозорій та чітко відпрацьованій нормативній базі. В свою чергу ефективне правове регулювання ринку фінансових послуг є однією із передумов забезпечення надійної та стабільної економічної ситуації країни. Оскільки наявність розвинутого ринку фінансових послуг є однією із важливіших ознак сучасної ринкової економіки.

Варто зазначити, що нинішня модель регулювання ринків фінансових послуг перебуває в стані реформування, приймаються нові законодавчі акти. Та все одно ті суб'єкти ринку, які вже створені та функціонують, потребують додаткових важелів для забезпечення інституційної, операційної та фінансової незалежності.

Підтвердженням цьому є наслідки фінансової кризи в Україні, яка позначилась на всіх ринках фінансових послуг, й засвідчила той факт, що

механізм державного регулювання, який визначений нормами чинного законодавства, виявився недостатньо дієвим та надійним. Тому питання щодо створення та розбудови системного та якісного регулювання з боку держави за фінансовим сектором України залишається і досі актуальним та проблематичним, адже існують прогалини та неузгодженість правових норм, що містяться в різних нормативних актах та регулюються діяльність ринку фінансових послуг.

Ці прогалини в законодавстві нерідко використовуються фінансовими установами та іншими суб'єктами, що надають фінансові послуги задля власного збагачення за рахунок інтересів споживачів. Такі зловживання, на нашу думку, є можливими не в останню чергу через недосконалість понятійного апарату, що зумовлює нагальну необхідність проведення наукових досліджень з метою оптимізації положень чинного законодавства України в сфері фінансових послуг.

Крім того, зважаючи на євроінтеграційні процеси, які відбуваються в нашій державі, особливої актуальності набуває питання імплементації норм законодавства Європейського Союзу до норм чинного законодавства України, в тому числі в сфері надання фінансових послуг, оскільки воно відіграє значну роль в ефективному розвитку економіки держави.

Зважаючи на вищевказане, дослідження ринку фінансових послуг має важливе наукове і практичне значення. А його результати сприятимуть реформуванню національного законодавства та створенню ефективного механізму правового регулювання діяльності ринків фінансових послуг.

Представники юридичної науки та практикуючі юристи достатньо активно досліджувались актуальні питання господарсько-правового та цивільно-правового регулювання суспільних відносин з надання фінансових послуг.

Підґрунтям для подальшого дослідження проблем правового регулювання ринків фінансових послуг стали праці таких вчених-юристів: Брагинського М.І., Вітрянського В.В., Завори Т.І., Кологойда О.В., Масляєвої К.В., Науменкової С.В., Онищенко В.О., Подзигун І.І., Резнікова В.В., Терещенко О.О., Саніахметової Н.О., Федорович І.М., Ящищак О.Р., Шовкопляс Г.М. та інших.

Мета та завдання дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи ставив за мету дослідити правове регулювання провадження господарської діяльності фінансових установ та особливостей надання окремих видів фінансових послуг та на основі результатів дослідження прийти до висновків теоретичного характеру, а також розробити й обґрунтування практичні рекомендації і конкретні пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання надання фінансових послуг.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**:

- визначити поняття, правову сутність та умови надання фінансових послуг;
- дослідити структуру ринку фінансових послуг в Україні;
- дослідити механізм та правові проблеми здійснення державного регулювання ринків фінансових послуг;
- дослідити порядок створення фінансових установ в Україні;
- проаналізувати особливості ведення господарської діяльності фінансових установ;
- проаналізувати особливості надання окремих видів фінансових послуг, зокрема у банківському секторі, на фондовому ринку та фінансових послуг з управління майном для фінансування об'єктів будівництва;
- розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері правового регулювання надання фінансових послуг.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі правового регулювання надання фінансових послуг.

Предметом дослідження є правове регулювання фінансових послуг в Україні.

Методами дослідження стали порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний, статистичний, формально-логічний, системно-функціональний методи та інші методи.

При виконанні випускної кваліфікаційної роботи був використаний порівняльно-правовий метод, який застосовувався з метою вивчення норм різних

нормативних та законодавчих актів вітчизняного законодавства про регулювання ринків фінансових послуг та господарської діяльності фінансових установ, зокрема проводився їх правовий аналіз та порівняння. Були виявлені певні недоліки, прогалини та суперечності у чинному законодавстві, через які належним чином не врегульований механізм регулювання ринків фінансових послуг.

З допомогою історико-правового, діалектичного та статистичного методів вдалося дослідити розвиток і становлення ринків фінансових послуг, а також механізм регулювання діяльності суб'єктів ринку фінансових послуг в історичному аспекті, а також вдалося розглянути розвиток ринку фінансових послуг у діалектичному взаємозв'язку з тими фінансово-економічними та правовими відносинами, що сьогодні існують в Україні.

Із застосуванням формально-логічного методу було опрацьовано наукову літературу по темі дослідження і проаналізовано практику діяльності фінансових установ з надання окремих видів фінансових послуг. Також визначені базові дефініції у сфері правового регулювання ринку фінансових послуг.

Системно-функціональний метод надав можливість вивчити і дослідити внутрішню структуру фінансових установ, особливості їх створення, провадження господарської діяльності та надання фінансових послуг споживачам, а також державне регулювання на ринку фінансових послуг, яке здійснюється уповноваженими державними органами.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні основних проблем правового регулювання надання фінансових послуг, порівнянні нормативно-правових актів, що стосуються створення та діяльності суб'єктів господарювання, які надають фінансові послуги, на основі якого виявленні суперечності та прогалини в законодавстві у сфері правового регулювання діяльності з надання фінансових послуг та розроблені пропозиції щодо удосконалення законодавства про ринки фінансових послуг та їх регулювання.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правове регулювання ринку фінансових послуг», що опублікована у збірнику

наукових статей «Правове забезпечення підприємницької діяльності». - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх зміст може бути використаний:

- у науково-дослідницькій сфері – сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані у подальших загальнотеоретичних дослідженнях правового регулювання фінансових послуг в Україні;

- у правотворчій діяльності – сформульовані в роботі положення щодо вдосконалення законодавства у сфері фінансових послуг та регулювання ринків фінансових послуг в Україні можуть стати основою для внесення змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та інших нормативно-правових актів.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до розгляду обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які включають в себе дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 126 сторінки, із яких основна частина роботи займає 121 сторінка. Список використаних джерел складається з 129 найменувань на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття, класифікація та умови надання фінансових послуг

На сьогоднішній день сфера послуг відіграє суттєву роль в економіці країни. Вагому роль серед різних видів послуг займають фінансові послуги. Саме установи, що надають фінансові послуги, акумулюють та перерозподіляють грошові ресурси між учасниками економічних відносин. Перелік їх видів може налічувати сотні різновидів та коливатися у різних країнах. Це пояснюється тим, що в кожній країні існує національне законодавство, що регулює процес надання фінансових послуг.

В юридичній літературі при формулюванні поняття «фінансова послуга» зустрічаємо думку, що для початку слід дослідити зміст поняття «послуга» в загальному розумінні [70, с. 208].

Хоча термін послуга вживається у багатьох нормативно-правових актах, однак єдиного законодавчо закріпленого визначення даного поняття немає. Водночас дослідження правової природи послуги є предметом багатьох наукових досліджень. Відомі правознавці М.І. Брагінський і В. В. Вітрианський, досліджуючи природу послуги вважають, що потрібно виділити два елементи, які пов'язані між собою: ціль, якій слугує послуга і засіб досягнення цієї цілі, тобто дії, які виконують суб'єкти надання послуги [70, с. 209].

В результаті своїх напрацювань вчені-цивілісти визначили основну ознаку послуги – виконання дій, які не мають матеріального результату, тобто в процесі надання послуги головним є не сам результат, а безпосередньо ті дії, які до нього призводять [83, с. 884]. На основі висновків науковців можемо дійти висновку, що послуга – це діяльність людини, спрямована на задоволення будь-яких потреб, що не набуває речової або матеріальної форми.

Відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) законодавець відносить послуги до об'єктів цивільних прав [4], однак визначення поняття «послуга» не надає. Відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України

(далі – ГК України) процес надання послуг являється господарською діяльністю, однак визначення поняття послуга в нормах ГК України також немає [2].

З аналізу норми ст. 901 ЦК України випливає, що надання послуг – це зобов'язання однієї сторони за завданням другої сторони надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності.

Проаналізувавши зміст глави 61 ЦК України, ми виокремили характерні ознаки, які притаманні послугам:

- 1) не мають матеріально вираженого результату або цей результат невід'ємний від самої дії або діяльності;
- 2) споживаються в процесі виконання певної дії або виконання певної діяльності;
- 3) інтерес замовника становить безпосередньо процес виконання дії.

В нормах чинного законодавства більш розширене за змістом поняття «надання послуг» міститься лише в п. 14.1.185 Податкового кодексу України. Відповідно до зазначеної норми права постачання (надання) послуг – це будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності [3].

Отже, визначивши поняття та ознаки послуги загалом, можемо зробити висновок, що фінансову послугу варто розглядати як окремий вид діяльності, пов'язаний зі здійсненням фінансових операцій.

Такі вчені як, наприклад, С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко вважають, що фінансові послуги – це є результат здійснення операцій з фінансовими активами, які спрямовані на задоволення конкретних фінансових потреб клієнтів. При цьому ключове значення має періодичність проведення таких операцій. Зважаючи на те, що діяльність, пов'язана з надання фінансових послуг за своєю природою є підприємницькою, то вона повинна провадитись

систематично, на постійній основі та мати на меті одержання прибутку [67, с. 449].

Дещо іншої думки дотримується І. Подзигун, який під фінансовою послугою розуміє діяльність спеціальних суб'єктів, що пов'язана із задоволенням потреб та, яка виражається у перетворенні фінансових ресурсів у фінансовий капітал на банківському, страховому та інвестиційному ринках, а також у наданні інших послуг, що здійснюються фінансовими посередниками [105, с. 84].

Законодавче закріплення поняття «фінансова послуга» міститься в п. 5 ч. 1. ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Згідно з даною правовою нормою фінансовою послугою є операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок або за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [20].

Для кращого розуміння правової природи фінансових послуг слід визначити характерні ознаки, що відрізняють її з-поміж інших видів послуг. Крім того, дослідження основних ознак є важливою складовою визначення особливостей діяльності ринку фінансових послуг в цілому, оскільки саме фінансові послуги є основним товаром на зазначеному ринку.

Зауважимо, що у науці існують різні підходи до визначення ключових ознак. Наприклад, М. Д. Алексеєнко вважає, що для фінансових послуг характерні такі ознаки: нематеріальність, невіддільність, непостійність якості, відсутність права власності [65, с. 10].

Н. В. Дроздова виділяє п'ять основних ознак:

- 1) надавачами фінансових послуг є суб'єкти господарювання;
- 2) фінансова послуга є нематеріальною;
- 3) фінансова послуга передбачає рух фінансових активів;
- 4) рух фінансових активів передбачає здійснення відповідних фінансових операцій, наприклад, торгівлю цінними паперами;

5) обов'язковою умовою надання фінансових послуг є наявність професійного складу суб'єктів, які безпосередньо надають послугу і одночасно виконують посередницьку функцію [85, с. 8].

Щодо другої ознаки, то науковець пропонує в першу чергу звернути увагу на інтереси споживача фінансових послуг, а вже потім на третіх осіб. Варто зауважити, що згідно з нормою ст. 2 ГК України споживачі віднесені до учасників відносин у сфері господарювання нарівні з іншими суб'єктами [2].

На думку К.В. Масляєвої, яка підкреслює господарсько-правовий характер операцій з фінансовими активами, до ознак фінансових послуг слід обов'язково включити збереження реальної вартості фінансових активів і отримання прибутку. Більше того, збереження реальної вартості активів на її думку є обов'язковою метою надання фінансових послуг, оскільки без неї стає неможливим досягнення іншої мети – отримання прибутку [96, с. 6].

Підтримуючи позицію К.В. Масляєвої і на підставі вищезазначеного дійшла висновку, що обидві цілі фінансової послуги – збереження реальної вартості активів і отримання прибутку - варто розглядати комплексно, а не як альтернативні, що визначено в п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Тому, пропоную внести зміни до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а саме слова «з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» викласти в наступній редакції «з метою збереження реальної вартості фінансових активів та отримання прибутку».

Таким чином, узагальнивши позиції науковців, можна виокремити три основні ознаки, які характерні для фінансових послуг. По-перше, предметом операцій являються фінансові активи. По-друге, операції носять посередницький характер, оскільки проводяться на користь третіх осіб. По-третє, метою здійснюються операцій є одержання прибутку та збереження реальної вартості фінансових активів.

Тож, дослідивши основні ознаки можна зробити висновок, що фінансова послуга – це господарська операція із грошовими коштами, цінними паперами чи борговими зобов'язаннями, що здійснюється за певну винагороду фінансовими установами в інтересах споживачів - замовників таких послуг, а також третіх осіб, за власний рахунок цих фінансових установ чи за рахунок грошових коштів, залучених від інших осіб з метою збереження їх реальної вартості та отримання прибутку споживачем.

За своєю правовою сутністю фінансові послуги є результатом господарської діяльності учасників на ринку фінансових послуг з фінансовими активами. Тобто, базовим елементом фінансових послуг є операції з фінансовими активами. Разом з тим, визначення поняття фінансові активи у чинному законодавстві немає. В п. 4 ч. 1. ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» наведено лише перелік об'єктів, які віднесено до фінансових активів, зокрема: кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів [20].

У п. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» наведено дещо інший перелік фінансових активів:

- а) грошові кошти та їх еквівалент;
- б) контракт, який надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства;
- в) контракт, котрий надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах;
- г) інструмент власного капіталу іншого підприємства [49].

На мою думку, зважаючи на важливість фінансових активів як ключових елементів надання фінансових послуг, доцільно законодавчо закріпити визначення поняття «фінансові активи» і доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» доповнити окремим наступного змісту: «фінансові активи – це специфічні неречові активи: кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги

боргу, що не віднесені до цінних паперів, які створюються шляхом здійснення фінансових операцій за рахунок власного капіталу та залучених коштів».

Законодавчо визначений перелік фінансових послуг міститься в ч.1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». До них відносяться:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довірче управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;
- 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- 5) фінансовий лізинг;
- 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- 7) надання гарантій та поручительств;
- 8) переказ коштів;
- 9) послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення;
- 10) професійна діяльність на ринку цінних паперів, що підлягає ліцензуванню;
- 11) факторинг;
- 11¹) адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах;
- 12) управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»;
- 13) банківські та інші фінансові послуги, що надаються відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [20].

Варто звернути особливу увагу на те, що зазначений перелік є вичерпним і надання будь-яких інших фінансових послуг прямо заборонено в ч. 2 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових

послуг». Разом з тим, якщо законодавець в інших нормативно-правових актах передбачить можливість надання фінансових послуг, то вони підлягають включенню в вищевказаний перелік в обов'язковому порядку [20].

На мою думку, закріплення виключного переліку фінансових послуг в одному законодавчому акті є дуже важливим і правильним, оскільки таким чином законодавець попередив можливе виникнення колізій та суперечностей правових норм, що регулюють питання надання фінансових послуг.

Зазначимо, що законодавець не відносить до числа фінансових послуг операції по збору благодійних пожертв за допомогою спеціальних телекомунікаційних повідомлень, які здійснює оператор телекомунікацій зі своїх абонентів на підставі договору, який укладено з неприбутковою, в тому числі благодійною організацією, за виключенням політичних партій та кредитних спілок або територіальною громадою, а також операції по перерахуванню одержаних коштів на користь організації, з якою укладено відповідний договір, про що йдеться в ч. 4 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Розглядаючи класифікацію фінансових послуг слід звернути увагу, що на сьогоднішній день в науковій літературі сформульовані класифікації за різними ознаками. У своєму дослідженні ми розглянемо найбільш популярні критерії.

Класифікація фінансових послуг – це процес узагальнення та об'єднання окремих видів фінансових послуг в певні однорідні групи або категорії за конкретними класифікуючими ознаками. Насамперед, класифікація проводиться для підвищення ефективності надання фінансових послуг, а також підвищення ефективності правового регулювання процесу надання фінансових послуг.

В зв'язку з постійним розвитком фінансового сектора та появою нових видів фінансових послуг окремі науковці, зокрема С.М. Еш, пропонують такий критерій для класифікації як ступінь поширення, за яким виділяють традиційні та новітні фінансові послуги. Традиційними є, наприклад, банківські послуги, послуги у сфері страхування, переказ коштів. До новітніх відносять, управління

фондами фінансування будівництва (ФФС), а також мобільний та інтернет-банкінг та інші послуги, які надаються онлайн [87, с. 24].

Залежно від категорії клієнтів – одержувачів послуг розрізняють послуги: для фізичних осіб, для юридичних осіб (окрім банків), для банківських установ, для державних органів та установ [87, с. 24].

За спрямованістю на задоволення потреб клієнта або за комплексністю надання виділяють: прямі (основні), супутні та допоміжні. Прямі послуги спрямовані на безпосереднє задоволення потреб клієнта, наприклад, страхові, платіжні, інвестиційні. Супутні послуги надаються для покращення обслуговування в процесі надання основних, наприклад, клірингові послуги, управління рахунком через інтернет-банкінг чи мобільні додатки. А допоміжні – дають можливість отримати додатковий дохід або мінімізувати витрати під час отримання прямих послуг, наприклад, нарахування відсотків на залишок коштів на поточних рахунках [104, с. 12].

Останнім часом розповсюдженим стає надання фінансових послуг у формі фінансового продукту. Ці два поняття хоча й схожі між собою, однак не варто їх ототожнювати, адже фінансовий продукт та фінансова послуга пов'язані між собою як форма і зміст. Наприклад, клієнт відкриває картковий рахунок і в процесі отримання цієї фінансової послуги може одразу отримати послуги кредиту та депозиту [99, с. 26].

На мою думку, задля ефективного правового регулювання надання фінансових послуг в Україні законодавець повинен вчасно реагувати на зміни, які відбуваються на відповідному ринку фінпослуг та в економіці загалом, і оперативно вносити зміни в норми законодавства.

Зважаючи на те, що надання комплексного фінансового продукту стає дедалі популярнішим, особливо в сфері надання банківських фінансових послуг, вважаю

За доцільне доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначенням поняття фінансовий продукт наступного змісту: «фінансовий продукт – це форма надання

фінансової послуги на ринку, що має комплексний характер та представлена кількома пов'язаними фінансовими послугами».

Одночасно з цими змінами варто доповнити ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» окремою частиною наступного змісту: «фінансові установи мають право здійснювати одночасно декілька фінансових операцій для надання фінансових послуг у формі фінансового продукту».

Варто зауважити, що фінансові послуги в Україні надаються суб'єктами господарювання. Зокрема, в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначено, що це можуть бути або фінансові установи, які діють у формі юридичної особи або, окремих випадках визначених законом, фізичні особи-підприємці [20].

Визначення поняття фінансової установи міститься п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Відповідно до зазначеної норми фінансова установа – це юридична особа, яка надає одну або кілька фінансових послуг, а також здійснює інші операції, що пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, що визначені законом, та яка внесена в законодавчо визначеному порядку до відповідного Реєстру фінансових установ [20].

В цій же правовій нормі (п. 1 ч. 1 ст. 1) законодавець визначає перелік фінансових установ. Зокрема, до них відносяться банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, інституції накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг. Разом з тим не відносяться до фінансових установ незалежні фінансові посередники, які надають послуги з видачі фінансових гарантій в порядку та на умовах, що регламентовані в Митному кодексі України [20].

Зауважимо, що окремими законами або нормативно-правовими актами державних органів, які здійснюють регулювання на ринку фінансових послуг

може передбачатись надання права надання певних фінансових послуг юридичним особам, які не мають статусу фінансових установ.

Отже, можна зробити висновок, що суб'єктами надання фінансових послуг за загальним правилом є фінансові установи, однак чинним законодавством можуть передбачатись випадки, коли фінансові послуги можуть надаватись юридичними особами, які не є фінансовими установами та фізичні особи-підприємці.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначені вище суб'єкти господарювання мають право надавати фінансові послуги виключно на підставі договору. Тобто, договір є обов'язковою умовою надання фінансових послуг та підставою виникнення відповідного зобов'язання [20].

У ч. 2 ст. 6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» перелічені істотні умови такого договору, зокрема назва договору, найменування та реквізити суб'єкта господарювання-надавача послуг, найменування та адреса фізичної особи або місцезнаходження юридичної особи – споживача послуг, назву фінансової операції, яка здійснюється, розмір фінансового активу, умови взаєморозрахунків та строки його несення. Також обов'язково потрібно прописати права та обов'язки сторін, їх відповідальність у разі порушення умов зобов'язання, порядок зміни і припинення та строк дії договору. Договір скріплюється підписами сторін. Законодавець також дає право сторонам за взаємною згодою прописати інші умови [20].

В нашій державі захист прав споживачів фінансових послуг відбувався лише в загальному контексті захисту прав споживачів і не врегульований нормами спеціального законодавства. Зокрема, не визначені конкретні вимоги по розкриттю повної та всебічної інформації щодо фінансових продуктів, не прописані чіткі вимоги стосовно реклами фінансових послуг, їх реальної вартості і врешті не визначена відповідальність за порушення прав споживачів безпосередньо під час надання фінансових послуг. Від недостатнього правового

регулювання питання захисту прав споживачів потерпають користувачі фінансових послуг, що призводить до зниження рівня довіри до фінансових установ. Тому, на нашу думку потрібно внести зміни в законодавство і прийняти спеціальний Закон України «Про захист прав споживачів фінансових послуг».

Отже, дослідивши поняття, класифікацію та умови надання фінансових послуг в Україні ми дійшли наступних висновків. По-перше, сформулювали визначення поняття фінансова послуга. Визначили, що вичерпний перелік фінансових послуг закріплений нормами ч.1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», а суб'єктами надання фінансових послуг за загальним правилом є фінансові установи, однак чинним законодавством можуть передбачатись випадки, коли фінансові послуги можуть надаватись юридичними особами, які не є фінансовими установами та фізичні особи-підприємці. Також, дійшли висновку, що обов'язковою умовою надання фінансових послуг та підставою виникнення відповідного зобов'язання між надавачами фінпослуг та їх споживачами є договір.

Крім того, в ході дослідження було виявлено ряд суперечностей правових норм, що регулюють надання фінансових послуг, та прогалин в законодавстві, а також були сформульовані рекомендації по вдосконаленню чинного законодавства задля підвищення ефективності правового регулювання діяльності фінансових установ.

1.2. Ринок фінансових послуг та його структура

Передумовою для розвитку ринку фінансових послуг є розвиток світового ринку товарів. Наприклад, посилення конкуренції між товаровиробниками, сприяє появі послуг пов'язаних із транспортуванням та страхуванням товарів, банківським обслуговуванням їх продажу, гарантуванням оплати покупцем їх вартості. Іншими словами з'являються фінансові послуги, а процес взаємодії суб'єктів надання фінансових послуг зі споживачами таких послуг власне і є ринком фінансових послуг [80, с. 23].

На мою думку, існування розвиненого ринку фінансових послуг визначається в першу чергу потребою у перерозподілі фінансових ресурсів. Оскільки тимчасово вільні кошти можуть бути в наявності у одних учасників ринку, а потреби в інвестиціях виникають у інших, тому наявність посередника, який спрямовує рух коштів від власників до користувачів, сприяє прискоренню перерозподілу фінансових ресурсів. Саме ринок фінансових послуг виконує роль такого посередника під час руху коштів від їх власників до користувачів. Тому для розвитку економіки загалом та окремих ринків фінансових послуг зокрема надзвичайно важливим є чіткий та ефективний механізм правового регулювання діяльності суб'єктів ринків фінансових послуг.

Законодавче визначення поняття ринку фінансових послуг міститься в п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Відповідно до зазначеної норми ринки фінансових послуг – це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг [20].

До основних видів діяльності на ринках фінансових послуг належить надання банківських, інвестиційних, страхових послуг, операцій з цінними паперами інших видів фінансових послуг, які забезпечують обіг фінансових активів. Це визначено п. 6 ч. 1 ст. Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Ринок фінансових послуг має ряд характерних ознак до яких зокрема належать такі:

1. Ринок фінансових послуг є майданчиком для взаємодії фінансових посередників та інших учасників фінансового ринку.
2. Надання фінансових послуг на ринку здійснюється шляхом проведення операцій із фінансовими активами.
3. Операції з фінансовими активами на ринку проводяться на основі договорів [71, с. 112].

Основна сутність та значення ринку фінансових послуг в економіці держави найбільш ґрунтовно розкривається через його функції, зокрема:

1. Акумуляція тимчасово вільних заощаджень населення, бізнесу, органів державної влади та перетворення їх в інвестиційний капітал.
2. Фінансове обслуговування учасників економічного сектору та забезпечення процесу інвестування у виробництво шляхом визначення найбільш ефективних напрямів використання капіталу.
3. Прискорення обороту капіталу через вплив на грошовий обіг.
4. Формування ринкових цін на фінансові послуги.
5. Встановлення цін та врівноваження попиту і пропозиції на фінансові активи через забезпечення взаємодії покупців та продавців фінансових активів.
6. Створення умов для мінімізації фінансових та комерційних ризиків суб'єктів ринку, оскільки такі ризики в основному покладаються на посередника.
7. Інформування учасників ринку про рівень витрат, рентабельність та якість фінансових послуг [115, с. 74].

Ринок фінансових послуг, як і будь-який інший ринок, складає собою певну сукупність об'єктів та суб'єктів.

Об'єктами відносин на ринку, у відповідності до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» є фінансові послуги, які було розглянуто у попередньому підрозділі. Згадаємо лише, що фінансові послуги надаються юридичним та фізичним особам, які є власниками та користувачами фінансових активів та операції з цими активами, які провадяться в інтересах третіх осіб за власний рахунок, за рахунок цих осіб або за рахунок фінансових активів, залучених від інших осіб, з метою отримання прибутку та збереження реальної вартості цих активів [20].

До фінансових операцій, зокрема належать: операції із залучення депозитів (внесків, вкладів); страхування (перестрахування); видача позик або кредитів; довірче управління майном; фінансовий лізинг; надання фінансових гарантій та зобов'язань; торгівля валютними цінностями та цінними паперами; випуск та торгівля строковими біржовими контрактами; ломбардні послуги; випуск та розповсюдження лотерей та проведення розіграшів та інші види операцій [71, с. 13].

Суб'єктами або учасниками ринку фінансових послуг відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» виступають особи, які мають право надавати фінансові послуги на території України (оференти), споживачі фінансових послуг, особи, які надають посередницькі послуги на ринку, об'єднання фінансових установ та саморегулювні організації. Однак, даний перелік не є вичерпний, оскільки законодавчими актами, що регулюють окремі ринки фінансових послуг можуть визначатися інші учасники ринку [20].

На ринку фінансових послуг відбувається акумуляція, розподіл та перерозподіл вільних фінансових ресурсів за потребою серед різних сфер економіки та населення. Накопичення фінансових ресурсів можливе, лише в тому разі, коли у власників фінансових ресурсів немає потреби витратити їх на власне споживання і вони можуть ці кошти передати у тимчасове користування іншим учасникам фінансового ринку. Завдяки чому, суб'єкти, що потребують фінансових ресурсів, або користувачі можуть отримати тимчасово вільні кошти на ринку шляхом прямого чи непрямого фінансування. При прямому фінансуванні власники (інвестори) беруть на себе значну частину ризиків щодо розміщення коштів та можуть зазнавати значних втрат при оцінці фінансових активів та рейтингу емітентів. Непряме фінансування передбачає участь фінансових посередників у процесі переміщення вільних коштів від власників до користувачів [115, с. 103].

Значну частину ризиків та втрат при здійсненні переміщення тимчасово вільних коштів беруть на себе саме посередники. Фінансовими посередниками є юридичні та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які сприяють укладанню угод між власниками і користувачами тимчасово вільних грошових коштів [74, с. 16].

Крім названих учасників значну роль на ринку фінансових послуг відіграє держава в особі спеціальних органів нагляду та контролю. До них відносяться Національний банк України (далі - НБУ), Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі - НКЦПФР) та Національна комісія, що здійснює державне

регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі - Нацкомфінпослуг) [74, с. 17].

Також регулюючі функції на ринку фінансових послуг виконують саморегулівні організації. Саморегулівні організації – це неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг, які не надають фінансових послуг, але виконують певні регулівні функції, що делегуються їм відповідними державними органами [104, с. 22].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження норм Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» можемо зробити висновок до суб'єктів ринку фінансових послуг відносяться:

1. Власники фінансових ресурсів (продавці);
2. Користувачі фінансових ресурсів (покупці);
3. Фінансові посередники;
4. Органи державного регулювання на ринку фінансових послуг;
5. Саморегулівні організації.

Суб'єктів ринку фінансових послуг у науці прийнято класифікувати за різними ознаками. Від визначення правового статусу суб'єкта діяльності на ринках фінансових послуг залежить правове регулювання його діяльності.

За ознакою форми господарювання суб'єкти ринку фінансових послуг поділяються на домашні господарства, господарюючі суб'єкти та державу, що включає також місцеві органи влади. Причому, органи державної влади можуть виступати у ролі емітента, інвестора та регулятора. Особливістю є те, що суб'єкти господарювання можуть бути емітентами, інвесторами та посередниками, а домашні господарства – тільки інвесторами [104, с. 23].

За функціями, що виконують суб'єкти ринку фінансових послуг, вони поділяються на емітентів, інвесторів, інституційних інвесторів, фінансових посередників та інститути інфраструктури ринку.

За ознакою форми укладання угод суб'єкти ринку фінансових послуг поділяються на продавців та покупців фінансових активів, фінансових посередників та суб'єктів, що виконують допоміжні функції.

Важливим є поділ суб'єктів фінансових послуг за сегментами ринку. Так, на ринку банківських послуг, послуг ломбардів та кредитних спілок суб'єктами відносин виступають: кредитори – суб'єкти ринку, які надають позичку під певний відсоток у тимчасове користування та позичальники – суб'єкти ринку, які отримують у тимчасове користування тимчасово вільні кошти за умови їх повернення власнику зі сплатою відсотка.

На ринку комерційних послуг з цінних паперів суб'єктами відносин виступають: емітенти – суб'єкти ринку, які залучають необхідні фінансові ресурси шляхом емісії цінних паперів і виступають виключно у ролі продавця цінних паперів та інвестори – суб'єкти ринку, які вкладають власні тимчасово вільні кошти у певні цінні папери і отримують відповідні доходи залежно від виду цінних паперів [104, с. 24].

На ринку страхових послуг суб'єктами відносин є: страховики – суб'єкти ринку, які реалізують різноманітні страхові послуги шляхом продажу страхових полісів юридичним та фізичним особам. За рахунок отриманих від продажу страхових послуг коштів формуються спеціальні грошові фонди, з яких здійснюються виплати страхувальникам у разі настання страхових випадків та - страхувальники – суб'єкти ринку фінансових послуг, які на основі договорів купують страхові послуги у страхових компаній з метою мінімізації фінансових ризиків.

На валютному ринку основними учасниками виступають: продавці валюти – суб'єкти ринку, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, Національний банк України, банки, що мають відповідну ліцензію, та фізичні особи та покупці валюти – ті ж самі суб'єкти, що і продавці.

На ринку фінансових послуг з лізингу основними учасниками відносин є: лізингодавець – суб'єкт ринку (юридична особа), який купує за власні та/або позичені кошти у продавця майна (виробника або власника) основні засоби та

передає їх у користування лізингоодержувачу та лізингоодержувач – суб'єкт ринку (фізична або юридична особа), яка отримує у користування майно від лізингодавця за умови сплати лізингових платежів та з правом викупу цього майна після закінчення лізингової угоди за залишковою вартістю [104, с. 24-25].

Також певні особливості мають інші учасники ринку фінансових послуг, зокрема, учасники ринку фінансових послуг недержавних пенсійних фондів, послуг у сфері операцій з нерухомістю, операцій з довірчого управління майном, операцій з надання фінансових гарантій тощо. Власниками фінансових ресурсів можуть бути сімейні господарства, фірми і структури державного управління, іноземні юрисдикції та фізичні особи, які мають вільні фінансові ресурси і не мають потреби їх витратити на купівлю матеріальних благ.

Ринок фінансових послуг науковці поділяють на так звану інституційну і сегментарну структури.

Інституційна структура передбачає поділ ринку за суб'єктами надання послуг, наприклад, такими суб'єктами виступають біржі, банки, брокерські фірми, інвестиційні фонди, страхові компанії та інші суб'єкти.

Натомість сегментарна структура ринку фінансових послуг – передбачає його побудову за певними сегментами, зокрема за видами послуг, які надають фінансові інститути, що діють на ринку та за фінансовими активами.

Отже, в залежності від класифікаційної ознаки сегментація ринку фінансових послуг може проводитись таким чином:

Сегментарна структура за видами фінансових активів включає:

- послуги на кредитному ринку - кредитні послуги, в тому числі під заставу майна або майнових прав, лізинг, факторинг, іпотечне кредитування, кредитно-гарантійні послуги, ломбардні послуги. Основні фінансові посередники на цьому ринку – банки, кредитні спілки, факторингові та лізингові компанії, а також ломбарди.
- послуги на ринку грошей - платіжні послуги, послуги за операціями з векселями, депозитні послуги, послуги з обслуговування руху обігових коштів

підприємств та організацій. Суб'єктами ринку є НБУ, банки, підприємства та громадяни.

- послуги на валютному ринку – купівля-продаж валюти, валютні розрахунки, послуги з банківськими металами. Суб'єктами ринку як і на ринку грошей є НБУ, банки, підприємства та громадяни.

- послуги на страховому ринку - послуги зі страхування життя, майна та відповідальності.

Отже, дослідивши характерні ознаки та функції ринку фінансових послуг можемо зробити висновок, що ринок фінансових послуг є своєрідним майданчиком, де за допомогою суб'єктів ринку здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів та рух тимчасово вільних коштів від їх власників до користувачів. Крім того, визначено правовий статус суб'єктів надання фінансових послуг та досліджено основні класифікації цих суб'єктів за сегментами ринку. Також, важливим, на нашу думку, є поділ ринку фінансових послуг на інституційну та сегментарну структуру. Зважаючи на те, що кожний сегмент ринку має свої особливості діяльності, то поділ ринку фінансових послуг дозволяє державним органам, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, встановити спеціальні правила діяльності у кожному секторі ринку. Наприклад, Нацкомфінпослуг окремо встановлює правила діяльності на ринку фінансових послуг лізингу та ломбардів, враховуючи специфічні риси діяльності кожного з цих напрямків. Як наслідок, таке спеціальне правове регулювання кожного сегменту ринку створює більш ефективний механізм діяльності суб'єктів ринку та підвищує якість фінансових послуг для споживачів.

1.3. Державне регулювання ринку фінансових послуг

Наявність розвинуеного ринку фінансових послуг є однією з ознак сучасної ринкової економіки. Саме тому, важливим є ефективне регулювання на цьому ринку. Це надає гарантії стабільності економічної ситуації в країні. Ключове значення ринку фінансових послуг як одного з основних елементів фінансової системи зумовлює активну роль держави у його регулюванні. При чому держава

виступає в кількох ролях – як суб'єкт, що здійснює регулювання і нагляд на ринку, так і в ролі самостійного гравця. Слід зазначити, що таке поєднання діяльності держави, досить поширене явище у світі.

Виходячи з аналізу норм Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» регулювання ринку фінансових послуг може здійснюватися у формі державного регулювання – уповноваженими органами державної влади та недержавного – саморегулювними організаціями [20].

Розглянемо детальніше кожен з цих форм регулювання. Визначення поняття «державного регулювання» ринків фінансових послуг міститься в нормі п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» відповідно до якої це здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам [20].

На думку деяких науковців, зокрема Н. Саніахметової, державне регулювання – це одна з форм державного впливу на економіку, яка заснована на законодавстві і здійснюється шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на коригування економічної діяльності фізичних та юридичних осіб, що підтримується можливістю застосування правових санкцій при їх порушенні [116, с. 17].

Щодо визначення більш вузького поняття державного регулювання господарської діяльності як одного із напрямків державного регулювання, то О. В. Гарагонич визначає, що державне регулювання - це система типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, що здійснюють уповноважені державні установи, для скерування суб'єктів господарської діяльності в напрямі, необхідному для досягнення необхідного соціально-економічного результату [77].

Узагальнивши думки науковців С.В. Глібко пропонує визначення поняття державного регулювання ринку фінансових послуг як систему форм та методів державного впливу на учасників ринку фінансових послуг, в основі яких є

принципи господарського правопорядку. Основною метою застосування цих форм та методів впливу є задоволення соціально-економічних потреб споживачів фінансових послуг та реалізація господарської діяльності учасників ринку. Для здійснюється ефективного державного регулювання відповідні органи наділені спеціальними функціями та повноваженнями, які закріплені в нормах діючого законодавства [20].

Для всебічного дослідження поняття державного регулювання ринку фінансових послуг необхідно встановити в якій формі та за допомогою яких засобів держава здійснює регулювання.

Згідно ст. 12 ГК України до основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання відносять: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [2].

Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг відповідно до ст. 20 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» здійснюється шляхом:

- 1) нормативно-правового регулювання діяльності фінансових установ;
- 2) нагляду за діяльністю учасників ринків фінансових послуг (крім споживачів фінансових послуг);
- 3) застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;
- 4) проведення інших заходів з державного регулювання [20].

У процесі регулювання держава може впливати на ринок фінансових послуг не лише прямими методами, але й опосередковано – з використанням інструментів монетарної, фіскальної, інвестиційної політики [80, с. 44].

Залежно від органу, який здійснює регулятивні та наглядові функції за діяльністю з надання фінансових послуг, іншими словами суб'єктів державного регулювання, ринки фінансових послуг можна поділити наступним чином:

- 1) ринок банківських послуг та діяльності з переказу коштів – спеціальним

органом державного регулювання на цьому ринку фінансових послуг виступає Національний банк України;

2) ринок цінних паперів та похідних цінних паперів (деривативів) – спеціальним органом державного регулювання на цьому ринку фінансових послуг виступає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

3) інші ринки небанківських фінансових послуг – державне регулювання яких здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

4) ринок інвестиційних послуг – на даному ринку фінансових послуг державне регулювання здійснюють одразу всі три державні органи, які здійснюють регулювання ринків фінансових послуг в Україні – НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг.

Окрім НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг, відповідно до ч. 1 ст. 21 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначено, що контроль за діяльністю учасників ринків фінансових послуг та отримання від них інформації в межах повноважень, визначених законом покладається на Антимонопольний комітет України та інші державні органи [20].

Для розуміння ролі держави як регулятора ринку фінансових послуг необхідно з'ясувати функції кожного зі спеціалізованих органів державної влади.

Першим органом є Національний банк України. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» - це центральний банк України, особливий центральний орган державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України [17].

Відповідно до ст. 99 Конституції України [1] та ст. 6 Закону України «Про Національний банк України» [17] основною функцією НБУ є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Крім того, в межах своїх повноважень НБУ сприяє фінансовій стабільності, в тому числі стабільності банківської

системи.

Функції НБУ як регулятора на ринку банківських послуг визначені в нормах ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» серед яких виділяють:

- встановлення правил здійснення банківських операцій, ведення бухгалтерського обліку та звітності, а також забезпечення захисту інформації, коштів та майна;
- встановлення правил функціонування платіжних систем та систем розрахунків в Україні, а також визначення порядку і форм проведення платежів, в тому числі міжбанківських;
- видачу ліцензій небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів та виконання інших функцій [17].

В ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» також визначено, що НБУ здійснює банківське регулювання та нагляд [17]. Форми державного регулювання банківської діяльності визначені в ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», зокрема:

1. Адміністративне регулювання передбачає реєстрацію банків і ліцензування їх діяльності, встановлення вимог, обмежень та рекомендацій стосовно діяльності банків, нагляд за їх діяльністю та за потреби застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру.
2. Індикативне регулювання реалізується шляхом встановлення обов'язкових економічних нормативів, визначення норм обов'язкових резервів та норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій, визначення процентної політики, можливості проведення рефінансування банків [5].

В ст. 69 Закону України «Про банки і банківську діяльність» передбачено, що НБУ з метою оцінки фінансового стану банку встановлює форми та строки подання фінансової та статистичної звітності щодо роботи банку, його операцій, ліквідності, платоспроможності та прибутковості [5].

Другий орган, який здійснює державне регулювання ринку цінних паперів є

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Правовий статус та повноваження НКЦПФР визначені в Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» [20], Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20] та Положенні «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку», що затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 р (далі – Положення про НКЦПФР) [27].

Відповідно до п.1 Положення НКЦПФР є державним колегіальним органом, який підпорядкований Президенту України та підзвітний Верховній Раді України [27].

Варто відмітити, що на сьогоднішній день перелік завдань і функцій НКЦПФР в Законах України не визначений, а міститься в Положенні «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку». Відповідно п. 3 цього Положення НКЦПФР виконує такі завдання:

- формування та реалізація державної політики по розвитку і функціонуванню ринку цінних паперів та похідних (деривативів) в Україні,;
- адаптація ринку цінних паперів до міжнародних стандартів;
- координація діяльності державних органів, що пов'язана з функціонуванням ринку цінних паперів та похідних (деривативів);
- здійснення державного регулювання та контроль у сфері спільного інвестування та накопичувального пенсійного забезпечення [27].

На виконання зазначених завдань на НКЦПФР покладено ряд повноважень, передбачених пп. 1-199 п. 4 Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» [27].

Третій орган, який регулює інші ринки небанківських послуг - Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Правове регулювання діяльності Нацкомфінпослуг здійснюється Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та Положенням «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», яке затверджене указом

Президента України від 23 листопада 2011 р. (далі – Положення про Нацкомфінпослуг) [28].

Відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20] та п. 1 Положення про Нацкомфінпослуг – це державний колегіальний орган, який підпорядкований Президенту України та підзвітним Верховній Раді України [28].

Основні завдання, які покладаються на Нацкомфінпослуг, в сфері державного регулювання ринку фінансових послуг визначені в нормах ст. 27 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та п. 3 Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг», зокрема Нацкомфінпослуг:

- формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері ринків фінансових послуг крім ринку банківських послуг і ринків цінних паперів та похідних цінних паперів;
- розробка стратегії розвитку та вирішення системних питань функціонування ринків фінансових послуг;
- розробка та координація державної політики стосовно функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;
- розробка і затвердження нормативно-правових актів з питань, віднесених до її компетенції;
- координація своєї діяльності з іншими державними органами [28].

На виконання зазначених завдань на Нацкомфінпослуг покладено ряд повноважень, передбачених п. 1-27 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20] та 1-150 п. 4 Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» [28].

Як бачимо, законодавець закріплює за кожним органом завдання та повноваження окремого напрямку для реалізації ними своєї діяльності, однак на практиці виявляється досить часто складно розмежувати повноваження цих

органів. Одна з причин полягає в тому, що ринки фінансових послуг взаємопов'язані між собою і часто контролюються одночасно декількома регуляторами.

В нормах чинного законодавства немає чіткого розмежування функцій уповноважених органів на ринках фінансових послуг. Проте для забезпечення дієвого механізму державного регулювання процесу надання фінансових послуг необхідно, щоб була забезпечена взаємна співпраця, оперативний обмін інформацією і координація діяльності між усіма регуляторами.

Для досягнення цієї мети законодавством передбачено ряд зобов'язань для основних регуляторів, наприклад НКЦПФР:

- співпрацює з НБУ і Нацкомфінпослуг щодо здійснення державного регулювання цих ринків (пп. 12 п. 4 Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку»);
- своєчасно повідомляє НБУ і Нацкомфінпослуг про будь-які спостереження та висновки, необхідні для виконання покладених на ці органи обов'язків (пп. 13 п. 4 Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку»);
- проводить оперативні наради та бере участь в нарадах за участю НБУ і Нацкомфінпослуг з метою налагодження співпраці та координації діяльності щодо здійснення державного регулювання ринків фінансових послуг [27].

Однак, як свідчить аналіз роботи цих регуляторів, на практиці спостерігається відсутність такого співробітництва. Крім того, законодавець частково сприяє цьому, адже між регуляторами ринків фінансових послуг передбачений не зовсім чіткий розподіл повноважень, а іноді законодавчою базою передбачено дублювання повноважень кількох державних органів.

Наприклад, розробка та координація єдиної державної політики щодо функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування відповідно пп. 3 п. 3 Положення «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» [28] покладено на Нацкомфінпослуг, а здійснення державного регулювання та контролю у сфері накопичувального

пенсійного забезпечення відповідно до пп. 8 п. 3 Положення «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» належить до завдань НКЦПФР [27].

Крім неузгодженості норм законодавства, відсутність належної співпраці та взаємодії між державними регуляторами на ринку фінансових послуг частково зумовлена особливостями їх правового статусу [95, с. 42].

Узагальнюючи сказане, можемо зробити висновок, що механізм державного регулювання ринку фінансових послуг, який діє в Україні, має такі недоліки - законодавстві відсутній єдиний узгоджений підхід до регулювання ринку фінансових послуг; на практиці виникають труднощі співпраці і здійснення спільного узгодженого нагляду за наданням фінансових послуг між державними регуляторами; в окремих правовідносинах органи державної влади, що займаються регулюванням ринку фінпослуг дублюють функції один одного [95, с. 43].

Як наслідок, недосконалість механізму державного регулювання ринку фінансових послуг призводить до проблем провадження господарської діяльності та неналежного захисту інтересів споживачів фінансових послуг.

Варто відзначити, що з метою усунення виявлених недоліків у Верховній Раді України зареєстровані 07 липня 2016 р. проекти Законів України № 2413-а «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» [109] та № 2414-а «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» [110]. Дані проекти були внесені на розгляд Верховної Ради України 20 липня 2015 року та визначені Президентом України як невідкладні. На сьогоднішній день законопроект №2413-а вже пройшов перше читання [109].

Вказані вище проекти Законів передбачають ліквідацію Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та передачу її функцій НБУ та НКЦФБР. Зокрема, нагляд та регуляція фінансових ринків страхових, лізингових, факторингових послуг, діяльність кредитних спілок

ломбардів та інших фінансових компаній перейде до НБУ, а регулювання недержавних пенсійних фондів та фондів фінансування будівництва і фондів операцій з нерухомістю перейде до НКЦПФР [109].

На мою думку, прийняття цих законопроектів є актуальним на сьогоднішній день. Вважаю, що Україна повинна за прикладом світової концепції регулювання ринків фінансових послуг об'єднати НКЦПФР і Нацкомфінпослуг та створити єдиний «мегарегулятор».

Необхідність його впровадження пояснюється тим, що в сучасних ринкових економіках стираються чіткі межі між різними видами фінансових інститутів. Тому відпадає необхідність в існуванні розрізнених спеціалізованих органів нагляду і таким чином виникають всі передумови для створення єдиного регулятора фінансових ринків (так званого мегарегулятора). Однією з найвагоміших переваг є можливість моніторингу усіх ланок фінансової системи [80, с. 40]. Однак, досі жоден з двох проектів законів і досі не винесений на розгляд Верховної Ради України для розгляду в другому читанні.

Розглядаючи питання правового регулювання ринку фінансових послуг варто зазначити, що поряд з державним в Україні використовується також недержавне ринкове регулювання або саморегулювання.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» саморегулювальною організацією являється об'єднання фінансових установ, яке створюється без мети одержання прибутку для захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг. Такій СРО державними органами регулювання ринків фінансових послуг делегуються окремі повноваження щодо розроблення та запровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг [20].

Дещо інше визначення СРО міститься в абз. 10 ч. 2 ст. 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». Відповідно до цієї норми СРО являється неприбутковим об'єднанням учасників фондового ринку, яке утворене відповідно до критеріїв та вимог НКЦПФР та здійснюють професійну діяльність на

фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність, крім депозитаріїв [20].

Отже, досліджуючи загальні засади функціонування ринку фінансових послуг в Україні, було визначено поняття, характерні ознаки та особливості надання фінансових послуг, а також умови їх надання. Під час дослідження було виявлено, що в чинному законодавстві є певні прогалини, що стосуються визначення базових понять та регулювання відносин між суб'єктами надання фінансових послуг та їх споживачами. Зважаючи на це можна констатувати, що ринок фінансових послуг на сучасному етапі знаходиться в процесі реформування. Набувають вдосконалення механізми здійснення фінансових операцій та форми співпраці між суб'єктами ринку фінансових послуг.

Крім того, в ході дослідження особливостей правового регулювання ринку фінансових послуг, було виявлено ряд проблем. Зокрема, розрізненість та недосконалість законодавчої бази, що визначає повноваження регуляторів на ринку фінансових послуг; відсутність узгодженої та консолідованої політики регулювання ринку фінансових послуг та часткове дублювання функцій державних органів-регуляторів.

Для підвищення ефективності регулювання ринку фінансових послуг необхідно, по-перше, доцільно законодавчо закріпити визначення поняття «фінансові активи» і доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» доповнити окремим наступного змісту: «фінансові активи – це специфічні неречові активи: кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів, які створюються шляхом здійснення фінансових операцій за рахунок власного капіталу та залучених коштів».

По-друге, зважаючи, що надання комплексного фінансового продукту стає дедалі популярнішим, вважаємо за доцільне доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» поняттям фінансовий продукт наступного змісту: «фінансовий продукт – це

форма надання фінансової послуги на ринку, що має комплексний характер та представлена кількома пов'язаними фінансовими послугами».

Одночасно з цими змінами варто доповнити ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» окремою частиною наступного змісту: «фінансові установи мають право здійснювати одночасно декілька фінансових операцій для надання фінансових послуг у формі фінансового продукту».

По-третє, вдосконалити законодавство, що визначає повноваження регуляторів ринків фінансових послуг, а також осучаснити базові правові норми, які регулюють процес надання фінансових послуг та захист прав споживачів цих послуг. Зокрема, доцільно було б прийняти проект Закону №8415 «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання ринків фінансових послуг».

По-четверте, внести зміни в законодавство з метою створення єдиного органу для регулювання діяльності небанківських фінансових установ - мегарегулятора, який би здійснював контроль всіх операцій (окрім банківських) на фінансовому ринку [95, с. 40].

РОЗДІЛ 2.

ЗАГАЛЬНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

2.1. Порядок створення фінансових установ

Дослідивши поняття фінансових послуг та визначивши коло послуг, які відповідно до п. 5 ч. 1. ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» віднесено до фінансових, було визначено суб'єктів-надавачів фінансових послуг та умови надання таких послуг. Важливо зазначити, що пріоритет у наданні фінансових послуг належить фінансовим установам. Нагадаємо, що законодавче визначення поняття фінансова установа міститься в п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Для розуміння загальних засад діяльності суб'єктів на ринку фінансових послуг важливо дослідити та проаналізувати процедуру створення, організації діяльності та правила функціонування фінансових установ.

Слід зауважити, що згідно ч. 1 ст. 8 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» для фінансових установ не встановлено обмежень по організаційно-правовій формі в якій вони можуть провадити свою господарську діяльність [20].

Однак, до них в нормах законодавства встановлені особливі вимоги щодо статусу, порядку утворення, управління та роботи. Крім того існують, певні вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу для заснування фінансової установи та загальні вимоги до регулятивного капіталу, який потрібен для її функціонування. Для кожного окремого ринку законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг визначено свої вимоги щодо капіталу.

Ч. 4 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» також передбачено, що законами встановлюються вимоги стосовно джерел походження коштів, за рахунок яких формується статутний (складений) капітал фінансової установи. При цьому органи, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, мають право

перевірити достовірність інформації щодо джерел походження коштів для формування статутного капіталу фінансової установи. Для перевірки інформації та джерел походження коштів вони можуть надсилати запити до органів державної влади, місцевого самоврядування, юридичних чи фізичних осіб [20].

Загалом початку діяльності фінансової установи передують чотири етапи:

- проведення державної реєстрації юридичної особи;
- проведення реєстрації в Державному реєстрі фінансових установ;
- отримання ліцензії на право надання фінансових послуг;
- постановка фінансової установи на облік як суб'єкта фінансового

моніторингу.

Тож, першим етапом є державна реєстрація юридичної особи.

Порядок проведення державної реєстрації юридичної особи визначений в нормах Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» (далі – Закон України «Про державну реєстрацію»). Державна реєстрація передбачає внесення відомостей про суб'єкта господарювання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР).

Суб'єктами, які можуть проводити реєстраційні дії по державній реєстрації фінансових установ відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію» є: виконавчі органи місцевих рад чи районні державні адміністрації; нотаріуси; акредитовані суб'єкти державної реєстрації [10].

Перелік документів, який подається державному реєстратору для реєстрації юридичної особи – фінансової установи визначений в ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію» [10].

До таких документів належать:

- 1) заява про проведення державної реєстрації юридичної особи.
- 2) заява про обрання системи оподаткування та про реєстрацію платником податку на додану вартість;
- 3) оригінал (нотаріально засвідчена копія) рішення засновників про створення юридичної особи;

- 4) установчий документ, тобто статут юридичної особи;
- 5) документ про сплату адміністративного збору за проведення державної реєстрації [10].

Варто зазначити, що юридичної особи, яка планує займатись банківською діяльністю перед поданням установчого документа для державної реєстрації зобов'язана погодити його з НБУ. Така вимога міститься в п. 1.1 глави 1 розділу II Постанови правління Національного банку України «Про затвердження деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 08.09.2011 року № 306 [31].

Якщо засновником виступає нерезидент, крім визначених вище документів він повинен подати витяг із торговельного, банківського чи судового реєстру або інший документ, що підтверджує реєстрацію нерезидента у країні його місцезнаходження (п. 6 ч. 4 ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію») [10].

Після набуття статусу юридичної особи фінансова компанія має право наймати штат працівників, облаштовувати офісне приміщення та закуповувати необхідне обладнання для надання фінансових послуг, проте для початку надання фінансових послуг цього не достатньо. Необхідно пройти наступний етап реєстрації фінансової установи.

Другий етап - це реєстрація фінансової установи в Державному реєстрі фінансових установ. На нашу думку, внесення фінансових установ до Державних реєстрів являється важливим кроком, оскільки являється додатковим важелем контролю за діяльністю фінансових установ з боку держави. Такий контроль застосовується в зв'язку з високою ризикованістю фінансової діяльності та підвищеною відповідальністю перед споживачами послуг фінансових установ.

Тож, якщо юридична особа планує займатись наданням фінансових послуг, вона повинна в тридцятиденний термін звернутися до відповідного державного органу, що здійснює регулювання ринку фінансових послуг – НБУ, НКЦПФР або Нацкомфінпослуг для внесення відомостей до Державного реєстру фінансових установ або Державного реєстру банків (для банківських установ) [28].

Державний реєстр фінансових установ (далі – Реєстр фінустанов) утворено розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ» від 28.08.2003 року №41 (далі – положення про Державний реєстр фінансових установ). Дія цього Положення поширюється на всі юридичні особи окрім банків, які планують надавати фінансові послуги, державне регулювання діяльності яких належить до компетенції Нацкомфінпослуг [43].

Для внесення юридичної особи до Реєстру фінустанов такий заявник повинен надати відповідний пакет документів та виконати ряд важливих вимог. Зокрема, до таких вимог п. 1 розділу IV розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України «Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ» від 28.08.2003 року №41 відносяться:

- 1) наявність в установчих документах вичерпного переліку видів фінансових послуг, які планує надавати юридична особа;
- 2) наявність внутрішнього документу, наприклад положення, порядку чи правил надання фінансових послуг, а також примірних договорів, які будуть укладатись зі споживачами фінансових послуг;
- 3) побудова системи бухгалтерського обліку, у відповідності до вимог законодавства;
- 4) наявність програмного забезпечення та спеціального обладнання, я допомогою яких здійснюється облік операцій по наданню фінансових послуг та подання звітності до регулятора;
- 5) статутний капітал юридичної особи сформований і сплачений у розмірі, визначеному законом;
- 6) відповідність керівника і головного бухгалтера вимогам, які містяться в Професійних вимог до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ, що затверджені розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 13.07.2004 року № 1590. Зокрема, до таких вимог відносять наявність відповідної освіти, відповідність знань професійним вимогам,

наявність трудового стажу, відсутність судимості за злочини у сфері господарської чи службової діяльності [47];

7) наявність належних умови для надання споживачам фінансових послуг. Зокрема, наявність комп'ютерної техніки та засобів зв'язку - телефон, інтернет, електронна пошта та власного або орендованого приміщення. Оскільки фінансова установа може надавати послуги лише за адресою, що вказана в статутних документах та міститься в ЄДР [43].

Якщо подані документи відповідають вимогам законодавства, то юридична особа включається до Реєстру фінансових установ. Після чого вся інформація публікується на сайті Нацкомфінпослуг.

Саме з моменту внесення запису про юридичну особу до Реєстру фінустанов вона набуває статусу фінансової установи про що отримає відповідне Свідоцтво має право надавати фінансові послуги. Таке Свідоцтво видається безстроково та діє до прийняття рішення про виключення фінансової установи з Реєстру та його анулювання. Важливо зауважити, що Свідоцтво не може передаватись для використання іншими юридичними чи фізичними особами [43].

Варто зазначити, що норми Положення про Державний реєстр фінансових установ не поширюються на банки, професійних учасників фондового ринку, інститути спільного інвестування, фінансові установи, які провадять діяльність з переказу коштів, а також фінансові установи, які мають статус міжурядових міжнародних організацій, Державної казначейської служби України та державних цільових фондів [80, с. 78].

Реєстрація інституту спільного інвестування (далі - ІСІ) здійснюється відповідно до ч. 4 розділу I Положення про реєстрацію регламенту інститутів спільного інвестування та ведення Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування (далі – Положення про реєстрацію ІСІ), затвердженого рішенням НКЦПФР від 18.06.2013 року №1047, шляхом внесення відомостей про ІСІ до відповідного реєстру з присвоєнням реєстраційного коду та видачі Свідоцтва. Підставою для внесення відомостей про ІСІ до реєстру є зареєстрований НКЦПФР в установленому порядку регламент заявника [37].

Отже, можна зробити висновок, що правоздатність фінансової установи є спеціальною, оскільки передбачає реєстрацію у відповідному реєстрі. Дієздатність такого суб'єкта також може бути обмежена обов'язком отримати ще й ліцензію та/або дозвіл, якщо це передбачено спеціальними законами, для окремих видів фінансових послуг, які надаються фінансовою установою.

Така процедура, встановлена законодавством є дещо складною для суб'єкта господарювання, однак, на мою думку доцільною і виправданою, оскільки діяльність з надання фінансових послуг повинна бути захищена для споживачів цих послуг.

Третім етапом є отримання ліцензії на право надання окремих фінансових послуг.

Відповідно до пп. 1-3 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензії видаються на проведення банківської діяльності, яка ліцензується відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5], надання фінансових послуг та професійну діяльність на ринку цінних паперів, що ліцензується у відповідності з нормами Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [16].

Нагадаємо, що банківська ліцензія видається НБУ одночасно з внесенням заявника до Державного реєстру банків.

Щодо порядку видачі ліцензій на право надання фінансових послуг, то він визначений Ліцензійними умовами на провадження діяльності на окремих ринках фінансових послуг.

Зокрема, відповідно до ч. 4 цих Ліцензійних умов Нацкомфінпослуг видає ліцензії на провадження діяльності з надання наступних фінансових послуг:

- надання гарантій та поручительств;
- залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- фінансовий лізинг;
- послуги в системі накопичувального пенсійного забезпечення в частині адміністрування недержавних пенсійних фондів;

- факторинг;
- адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах;
- управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю відповідно до Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»;
- довірче управління фінансовими активами [24].

Для отримання ліцензії здобувач повинен відповідати вимогам пунктів 1-16, 21-99 Ліцензійних умов фінансова установа подає заяву про видачу ліцензії, а також додає до неї документи, зокрема:

- фінансову звітність, що складена за міжнародними стандартами, та звітні дані, відповідно до вимог Нацкомфінпослуг. Звітні дані мають бути перевірені аудитором (аудиторською фірмою), яка має право перевіряти фінансові установи на предмет достовірності та повноти..

Разом з тим, звітні дані не подаються фінансовою установою, яка включена до Реєстру фінансових установ не пізніше ніж за 90 календарних днів до дня подання заяви про отримання ліцензії.

- анкету керівника та анкету головного бухгалтера фінансової установи;
- опис документів, які подаються для отримання ліцензії, у двох примірниках.

Якщо заявником є фізична особа – підприємець, яка відмовилась від отримання ідентифікаційного номера, то така особа має подати документ, що передбачений п. 2 ч. 3 ст. 11 Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» - копія паспорта керівника здобувача ліцензії (або довіреної особи) із відміткою органу державної податкової служби про відмову через свої релігійні переконання від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків [16].

Орган ліцензування має в десятиденний термін з дня отримання заяви про видачу ліцензії прийняти рішення про видачу ліцензії або відмову у її видачі [24].

Ще одні Ліцензійні умови на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів), затверджені рішенням НКЦПФР від 14.05.2013 р. №819.

Професійна діяльність на фондовому ринку – це діяльність з торгівлі цінними паперами, що провадиться господарськими товариствами, для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності, а також банками. Вона включає: дилерську та брокерську діяльність, андеррайтинг, діяльність з управління цінними паперами [39].

Загалом для всіх суб'єктів надання фінансових послуг право на провадження діяльності з надання фінансових послуг настає з моменту внесення рішення органу ліцензування про видачу ліцензії до ЄДР.

Четвертим етапом початку діяльності фінансової установи є її постановка на облік як суб'єкта фінансового моніторингу. Відповідно до чинного законодавства фінансова установа являється суб'єктом фінансового моніторингу, а тому має стати на облік в Державній службі фінансового моніторингу (далі - Держфінмоніторинг) ще до початку провадження діяльності з надання фінансових послуг. Єдине виключення становлять банки, оскільки функції державного регулювання і нагляду за їх діяльністю здійснює НБУ.

Порядок взяття на облік суб'єктів фінансового моніторингу передбачений Порядком подання інформації для взяття на облік (зняття з обліку) суб'єктів первинного фінансового моніторингу, виявлення та реєстрації, а також подання суб'єктами первинного фінансового моніторингу Державній службі фінансового моніторингу інформації про фінансові операції та іншої інформації, що може бути пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації фінансового моніторингу» від 05.08.2015 року №552 [23].

Згідно з ч. 5 цього Положення суб'єкти фінансового моніторингу мають зобов'язання стати на облік протягом трьох робочих днів з дати призначення відповідально працівника за проведення фінансового моніторингу, але до дня

проведення першої фінансової операції. Для цього фінансова установа повинна подати до Держфінмоніторингу інформації, необхідної для взяття його на облік. Зокрема, така інформація обов'язково повинна включати відомості про реєстрацію фінансової установи, її місцезнаходження, а також інформацію про відповідального працівника за проведення фінансового моніторингу. Крім того, за наявності відокремлених підрозділів подаються відомості про такі підрозділи [23].

Відповідно до ч. 3 ст. 7 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова установа має право розпочати діяльність з надання фінансових послуг лише, коли облікова і реєструюча система відповідає законодавчо визначеним вимогам, внутрішні правила діяльності фінансової установи, а також професійні якості та ділова репутація персоналу узгоджені з нормами законодавства [20].

Отже, дослідивши процедуру створення фінансової установи ми дійшли висновку, що початку надання фінансовою установою послуг споживачам передують чотири етапи: державна реєстрація юридичної особи, реєстрація в Державному реєстрі фінансових установ, отримання ліцензії на право надання фінансових послуг та постановка фінансової установи на облік як суб'єкта фінансового моніторингу.

2.2. Особливості провадження діяльності фінансових установ

В процесі своєї діяльності фінансові установи окрім спеціальних умов, які передбачені ліцензійними умовами для окремих ринків фінансових послуг повинні дотримуватись загальних правил, встановлених для всіх суб'єктів надання фінансових послуг, які передбачені в розділі III Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Зокрема, слід звернути увагу на умови, яких мають дотримуватись фінансові установи при формуванні статутного капіталу.

Як вже було зазначено у попередньому підрозділі, статутний капітал формується до моменту звернення юридичної особи з заявою про внесення до

Реєстру фінансових установ. Виключення встановлено для ломбардів – для них встановлено, що на останній день місяця перед поданням заяви про внесення фінансової установи до Державного реєстру має бути наявності не менше 500 тис. грн., що передбачено пп.2 п. 1 розділу VIII положення про Державний реєстр фінансових установ [43].

Варто зауважити, що крім статутного капіталу для окремих фінансових установ законодавством передбачені вимоги до власного капіталу. Основними складовими власного капіталу є статутний, додатковий і резервний капітал, а також нерозподілений прибуток.

Показник власного капіталу є одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. На його основі визначається фінансова незалежність та стабільність суб'єкта господарювання. Для більшості фінансових установ основним елементом власного капіталу є статутний (номінальний) капітал, тобто сума вкладів засновників підприємства в його активи [118, с. 146].

Певні особливості щодо розміру статутного капіталу встановлені для юридичних осіб, які набувають статусу страховиків. Зокрема, пп. 2 п. 1 розділу XIII положення про Державний реєстр фінансових установ визначено, що мінімальний розмір статутного капіталу (гарантійного депозиту) для надання фінансових послуг страхування, окрім страхування життя повинен дорівнювати в еквіваленті 1 млн євро, а для надання послуг із страхування життя – еквівалентним 10 млн євро.

В пп. 2 п. 1 розділу XIII положення про Державний реєстр фінансових установ для страховиків передбачена умова, що статутний капітал сплачується виключно в грошовій формі. Виключення передбачені для цінних паперів, що випущені державою, але їх частка в статутному капіталі не може перевищувати 25 відсотків. Разом з тим встановлена пряма заборона на формування статутного капіталу вексями, коштами страхових резервів, бюджетними коштами та коштами, які одержані в кредит, позику або під заставу [43].

Якщо фінансова установа порушує вимоги до розміру капіталу, державний регулятор, наприклад Нацкомфінпослуг застосовує до порушника заходи впливу

та встановлює термін для усунення порушень. Зазвичай цей термін становить 15 днів, однак фінансова компанія може попросити відстрочку терміну. В такому випадку вона має погодити в Нацкомфінпослуг План виконання заходів впливу щодо дотримання вимог до розміру власного капіталу та керуватись примірним Планом відновлення фінансової стабільності [76].

Важливими є норми ч. 5 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20] та п.3 розділу I Порядку стосовно отримання погодження на набуття або збільшення істотної участі у фінансовій установі. Так, суб'єкт господарювання, яка має намір набутти істотної участі у фінансовій установі або збільшити її таким чином, що володітиме або контролюватиме 10, 25, 50 і 75 відсотків статутного капіталу такої фінансової установи, зобов'язана отримати письмове погодження Нацкомфінпослуг. Таким чином придбання частки у фінансовій установі передбачає попереднє отримання погодження. При чому отримання погодження передбачено як для суб'єктів надання фінансових послуг – резидентів, так і для нерезидентів. [46].

Така процедура на мою думку, покликана захистити права усіх учасників фінансової установи - юридичної особи, оскільки, щоб отримання погодження необхідно надати до Нацкомфінпослуг інформацію про фінансовий стан та наявність достатнього розміру власних коштів для набуття або збільшення істотної участі у статутному капіталі, висновок аудитора, ланцюг володіння істотною участю, а також анкету про підтвердження ділової репутації та інші дані, визначені п.1 розділу II Порядку стосовно отримання погодження на набуття або збільшення істотної участі у фінансовій установі [46].

Підстави для відмови передбачені в нормах ч. 6 ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зокрема:

- 1) подання неповного переліку документів або внесення недостовірних даних у документи;
- 2) наявність непогашеної або незнятої у законному порядку судимості для фізичних осіб, а також членів виконавчого органу, наглядової ради та власників істотної участі у фінансовій установі - юридичній особі;

3) невідповідність фінансового стану або ділової репутації вимогам законодавства;

5) невідповідність заявника вимогам законодавства;

6) наявність загрози інтересам вкладників та/або інших кредиторів фінансової установи, а також розвитку конкурентного середовища [20].

Отже, можна зробити висновок, що отримання додаткового письмового погодження на набуття або збільшення істотної участі з боку регулятора перш за все спрямоване на захист економічної конкуренції та інтересів споживачів фінансових послуг.

Законодавством також врегульовано питання щодо невиконання вимог Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», зокрема, правовим наслідком неотримання письмового погодження від Державного регулятора на певному ринку фінансових послуг, є заборона користуватися правом голосу придбаних акцій або часток та брати будь-яким чином участь в управлінні фінансовою установою. А рішення, які прийняті з порушенням вимог щодо набуття або збільшення істотної участі у фінансовій установі не мають юридичної сили. Більше того, Регулятор у двотижневий термін призначає довірену особу, якій передається право брати участь у голосуванні до усунення порушення вимог ст. 9 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Окремо в законодавстві врегульовано питання щодо визначення джерел походження коштів для формування статутного капіталу фінансової установи.

Такі вимоги встановлені з метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, які отримані злочинним шляхом. Так, в нормах ч. 4 ст. 9 та ст. 18 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», міститься заборона для фінансових установ щодо використання коштів, джерела походження яких не підтверджено документально. Неподання документів для підтвердження джерел походження коштів є підставою для відмови у включенні заявника до відповідного державного реєстру фінансових установ та наданні ліцензії [20].

Крім того, в ст. 18 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено, що фінансовим установам забороняється укладати договори про надання фінансових послуг анонімним особам, а також відкривати та обслуговувати анонімні рахунки та вступати укладати договори клієнтами щодо яких виникає підозра, що клієнт виступає не від власного імені [20].

Керівники та службовці фінансової установи мають право укладати договори щодо надання фінансових послуг лише на умовах, що не відрізняються від звичайних для інших отримувачів послуг.

Нагадаємо, що вже було досліджено, що при наданні фінансових послуг фінансова установа зобов'язана надавати повну і всебічну інформацію щодо своєї діяльності та суті і змісту фінансової послуги, яку пропонує надати клієнту. Перелік обов'язкових для ознайомлення відомостей міститься в ч. 2 ст. 12 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20].

Ці відомості в першу чергу мають забезпечувати правильне розуміння суті фінансової послуги для споживача без нав'язування її придбання.

Крім того, перед укладенням договору з фінансовою установою відповідно до норм ч. 1 ст. 12 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» клієнт має право отримати інформації щодо її діяльності в рамках Закону України «Про доступ до публічної інформації» [11], зокрема:

- 1) дані про фінансові показники діяльності та економічний стан, які офіційно оприлюднюються;
- 2) інформацію про кількість акцій фінансової установи, які знаходяться у власності членів її виконавчого органу, керівників фінансової установи та її відокремлених підрозділів, а також перелік осіб, частки яких у статутному капіталі перевищують 5 відсотків;
- 3) перелік послуг, що надаються фінансовою установою;
- 4) ціну/тарифи фінансових послуг;

б) іншу інформацію з питань надання фінансових послуг [20].

Також, відповідно до ч. 4 ст. 12 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова установа під час надання інформації клієнту зобов'язана дотримуватися вимог законодавства про захист прав споживачів. Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на:

- захист своїх прав державою;
- належну якість продукції та обслуговування;
- безпеку продукції;
- необхідну, доступну, достовірну та своєчасну інформацію про продукцію, її кількість, якість, асортимент, а також про її виробника (виконавця, продавця);
- об'єднання в громадські організації споживачів (об'єднання споживачів) [13].

Зокрема, споживач має право відмовитися від договору про виконання робіт (надання послуг) і вимагати відшкодування збитків, якщо виконавець своєчасно не приступив до виконання зобов'язань за договором або виконує роботу так повільно, що закінчити її у визначений строк стає неможливим [128].

Однак на, на сьогоднішній день нормами чинного законодавства недостатньо врегульоване питання стосовно розкриття інформації та захисту прав споживачів.

В зв'язку з цим на особливу увагу заслуговує проекту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання ринків фінансових послуг від 25 травня 2018 р. №8415 (далі – Проект 8415). Даний законопроект передбачає, що фінансова установа зобов'язана додатково розкривати інформацію про умови та порядок своєї діяльності та має розмістити цю інформацію у місці надання послуг клієнтам, а також на своєму офіційному сайті. Така інформація повинна, зокрема, включати:

- 1) перелік послуг, що надаються фінансовою установою, порядок та умови їх надання;
- 2) вартість, ціну/тарифи, розмір плати (проценти) щодо фінансових послуг залежно від виду фінансової послуги;
- 3) інформацію про механізми захисту прав споживачів фінансових послуг [107].

Такі зміни надзвичайно актуальні, оскільки сприятимуть більшій захищеності споживачів фінансових послуг від можливих зловживань зі сторони фінансової установи.

Крім того, на сьогоднішній день відповідно до ст. 11 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовим установам забороняється поширювати у будь-якій формі рекламу та іншу інформацію, що містить неправдиві відомості про їх діяльність [20]. Однак дана норма не може бути в повній мірі реалізована, оскільки визначення поняття достовірність реклами в діючому Законі немає. Натомість проектом 8415 пропонується визначити та розтлумачити поняття «Достовірність реклами та іншої інформації» [98]. Це на мою думку підвищить прозорість діяльності фінансових установ та захистить споживачів від маніпулювань фінансової установи під час реклами своїх послуг. На практиці часто зустрічаються випадки, коли банки, рекламуючи послугу з надання кредиту, вказують найнижчий відсоток, який передбачений, наприклад, для обмеженого кола споживачів, однак цього не вказують. Натомість справжні відсотки можна дізнатись лише при укладенні договору і вони суттєво відрізняються від пропонованих в рекламній продукції.

Тому законотворці пропонують дещо змінити ст. 11 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та викласти її в наступній редакції: «Поширення у будь-якій формі реклами та іншої інформації, що містить неправдиві відомості про діяльність у сфері фінансових послуг, або недобросовісної реклами забороняється».

Недобросовісною рекламою у сфері фінансових послуг буде вважається:

- 1) реклама фінансових послуг без набуття особою, яка їх надає, статусу фінансової установи чи без одержання нею відповідного дозволу або ліцензії;
- 2) реклама фінансових послуг, надання яких на території України заборонено законом;
- 3) реклама фінансових послуг, у якій інформація про умови надання фінансових послуг подається шрифтом, розмір якого на 50 і більше відсотків менший за шрифт, яким подана назва фінансової послуги, що рекламується або оголошується більш як на 25 відсотків швидше за оголошення назви фінансової послуги, що рекламується;
- 4) інша реклама у сфері фінансових послуг, яка вважається недобросовісною рекламою відповідно до Закону України «Про рекламу» [98].

Можна зробити висновок, що нововведення та зміни, які запропоновані проектом 8415 спрямовані на створення додаткових гарантій захисту прав споживачів фінансових послуг.

Також, фінансові установи зобов'язані проводити облік своїх операцій та надавати звітність відповідно до вимог чинного законодавства. В тому числі оприлюднювати звіт про корпоративне управління. Такий звіт повинен містити інформацію, яка міститься в ст. 12-2 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», зокрема про:

- 1) мету діяльності фінансової установи;
- 2) дотримання/недотримання принципів чи кодексу корпоративного управління (з посиланням на джерело розміщення їх тексту), відхилення та причини такого відхилення протягом року;
- 3) факти порушення членами наглядової ради та виконавчого органу фінансової установи внутрішніх правил, що призвело до заподіяння шкоди фінансовій установі або споживачам фінансових послуг;
- 4) заходи впливу, застосовані протягом року органами державної влади до фінансової установи, в тому числі до членів її наглядової ради та виконавчого органу;

- 5) використанні рекомендації органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, щодо аудиторського висновку;
- 6) захист фінансовою установою прав споживачів фінансових послуг;
- 7) корпоративне управління у фінансовій установі.
- 8) зовнішнього аудитора наглядової ради фінансової установи, призначеного протягом року та інші дані, визначені законодавством [20].

Також чинним законодавством встановлені спеціальні вимоги щодо проведення внутрішнього та зовнішнього аудиту фінансової установи.

Зокрема, для проведення внутрішнього аудиту вищий керівний орган чи наглядова рада фінансової установи визначає посадову особу чи створює окремий підрозділ, який має здійснювати внутрішній аудит.

Структурний підрозділ або визначена посадова особа організаційно не залежить від інших підрозділів фінансової установи та разом з тим підпорядковується наглядовій раді або безпосередньо вищому органу управління фінансової установи, якщо наглядова рада не створена та звітує перед ними за свою роботу.

Порядок проведення внутрішнього аудиту (контроль) передбачає:

- 1) нагляд за поточною діяльністю фінансової установи;
- 2) контроль за дотриманням законів, нормативно-правових актів органів, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, та рішень органів управління фінансової установи;
- 3) перевірку результатів поточної фінансової діяльності фінансової установи;
- 4) виконання інших передбачених законами функцій, пов'язаних з наглядом та контролем за діяльністю фінансової установи [20].

Реорганізація та ліквідація фінансових установ відбуваються з дотриманням відповідних вимог законодавства, а також нормативно-правових актів державних органів, які здійснюють регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг. Зокрема, внесення до ЄДР запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи, що є фінансовою установою, здійснюється на

підставі витягу про її виключення з відповідного державного реєстру фінансових установ.

Отже, дослідивши особливості діяльності фінансових установ, слід зазначити, що в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання вони мають виконувати ряд додаткових зобов'язань в процесі своєї діяльності щодо оприлюднення інформації про свою діяльність, фінансово-економічний стан та подання до Державного регулятора у сфері регулювання окремих ринків фінансових послуг визначених законодавством форм звітності. Всі ці зобов'язані покликані в першу чергу захистити права та законні інтереси споживачів послуг, а крім того сприяти розвитку ринку фінансових послуг та недопущення обмеження конкуренції на цьому ринку.

2.3. Особливості створення і діяльності об'єднань фінансових установ

Фінансові установи мають право на добровільних засадах об'єднувати свою діяльність. На відміну від всіх традиційних фінансових інститутів фінансові групи дозволяють запропонувати клієнтам комплексні програми грошового та фінансового посередництва: інвестиційного, страхового й банківського обслуговування. При цьому витрати при здійсненні різних фінансових операцій істотно знижуються і проявляється ефект синергії. Крім того, об'єднання фінансових установ є більш конкурентоспроможними через зниження витрат на надання фінансових послуг, централізацію капіталу та диверсифікації ризиків, особливо в умовах кризи ринку фінансових послуг. Наприклад, об'єднання в єдину банківсько-страхову групу може стати етапом переходу від консервативної інвестиційної політики страхових компаній до більш активного інвестування. Як свідчить іноземний досвід, банківсько-страхові групи акумулюють величезні кошти, які інвестуються також і за допомогою інвестиційних і пенсійних фондів. У цілому банківсько-страхові групи працюють відповідно до концепції «фінансового супермаркету».

Тож, об'єднання фінансових установ як правило створюють задля підвищення ефективності діяльності на ринку фінансових послуг. Разом з тим,

діяльність таких об'єднань не повинна суперечити вимогам антимонопольного законодавства.

Процес створення об'єднання фінансових установ схожий до процесу створення фінансової установи. На першому етапі таке об'єднання повинно зареєструватись та набути статусу юридичної особи відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [10]. Об'єднання фінансових установ набуває статусу юридичної особи після внесення запису про неї до ЄДР.

Об'єднання фінансових установ можуть утворюватись як з метою одержання прибутку у формі різних фінансових груп, так і в формі неприбуткових об'єднань, тобто СРО.

Найпоширенішими в Україні об'єднаннями фінансових установ є:

- небанківські фінансові групи;
- банківські групи;
- саморегульовані організації.

Небанківська фінансова група (далі – НФГ) – група юридичних осіб, що складається з двох або більше фінансових установ, які мають спільного контролера та у якій небанківська фінансова установа здійснює переважну діяльність.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» учасниками небанківської фінансової групи можуть бути банки та інші фінансові установи, небанківська фінансова холдингова компанія та компанії з надання допоміжних послуг, які мають спільного контролера [20].

Отже, відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», щоб об'єднання фінансових установ, можна було віднести до НФГ потрібно, щоб переважну діяльність у такій групі здійснювала одна або декілька небанківських фінансових установ. Переважною вважається участь, коли середньоарифметичне значення активів небанківської фінансової установи становить 50 і більше відсотків сукупного

розміру активів усіх фінансових установ, що входять до цієї групи, за останні чотири звітних квартали [20]. Такий розрахунок проводиться станом на 1 січня щорічно.

Відповідно до п. 24 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовою холдинговою компанією є юридична особа, основним видом діяльності якої є участь у статутному капіталі юридичних осіб та діяльність фінансових установ, які є її дочірніми та/або асоційованими компаніями.

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» асоційована компанія - юридична особа, в якій інша юридична особа володіє прямо та/або опосередковано 20 або більше відсотками статутного капіталу та/або голосів [20].

Нормами ст. 16-1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» передбачено, що за небанківськими фінансовими групами повинен бути встановлений нагляд на консолідованій основі з боку державного регулятора – Нацкомфінпослуг або НКЦПФР, залежно від того, який орган регулює діяльність фінансової установи, що здійснює переважну діяльність [20].

В межах небанківської фінансової групи, консолідований нагляд за діяльністю якої здійснює НКЦПФР можуть визначатися такі підгрупи: підгрупи професійних учасників фондового ринку, підгрупи банківських установ, підгрупи небанківських фінансових установ, ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку яким видаються Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [40].

Натомість Нацкомфінпослуг може визначати підгрупи в межах небанківської фінансової групи як об'єкт нагляду на субконсолідованій основі за такими критеріями:

- вид діяльності учасників небанківської фінансової групи;
- транскордонний характер діяльності.

За видом діяльності учасників виокремлюють такі підгрупи:

- страхову – група учасників небанківської фінансової групи, до складу якої входять страховики.

За транскордонним характером діяльності може створюватись підгрупа до складу якої входить учасник небанківської фінансової групи та його дочірні та/або асоційовані компанії - учасники небанківської фінансової групи, зареєстровані за кордоном [44].

Небанківська фінансова група підлягає ідентифікації на підставі інформації, отриманої під час здійснення нагляду за діяльністю на ринках фінансових послуг, у тому числі від державних органів та органів нагляду інших країн, у разі, якщо відомості про діяльність такої групи не були подані до Нацкомфінпослуг та НКЦПФР в порядку, передбаченому законодавством.

Наступним різновидом об'єднань фінансових установ є банківська група (БГ). Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківська група - група юридичних осіб, які мають спільного контролера, що складається:

- 1) з материнського банку та його українських та іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами;
- 2) з двох або більше фінансових установ і в якій банківська діяльність є переважною [5].

Розрізняють наступні види БГ:

- а) міжнародні – група фінансових установ, пов'язаних відносинами контролю, діяльність якої представлена більше ніж в одній країні та яка підлягає нагляду на консолідованій основі з боку іноземного органу нагляду;
- б) іноземні – група, яка є частиною міжнародної БГ;
- в) національні – які не є частиною міжнародної БГ.

Банківська група підлягає ідентифікації контролером – юридичною або фізичною особою або Національним банком України на підставі інформації, отриманої під час здійснення банківського нагляду, від інших державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, іноземних органів нагляду [32].

БГ та кредитно-інвестиційні підгрупи зобов'язані дотримуватися вимог щодо достатності регулятивного капіталу та всіх економічних нормативів. Страхіві підгрупи зобов'язані дотримуватись вимог щодо достатності регулятивного капіталу, який розраховується за даними субконсолідованої звітності страхової підгрупи.

Нагляд на консолідованій основі за банківськими групами відповідно до ст. 16¹ Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [20] здійснюється Національним банком України через відповідні територіальні управління та підрозділи центрального апарату банківського нагляду Національного банку України на постійній основі [6].

Метою проведення нагляду на консолідованій основі як за банківськими, так і за небанківськими фінансовими групами відповідно до ст. 16¹ Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» є забезпечення стабільності фінансової системи та обмеження ризиків, на які наражається фінансова установа внаслідок участі у фінансовій групі, шляхом регулювання, моніторингу та контролю ризиків фінансової групи [20].

На виконання своїх функцій з консолідованого нагляду відповідно до ч. 4 ст. 16¹ Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» державний регулятор має право приймати внутрішні нормативно-правові акти та встановлювати обов'язкові вимоги до фінансової групи та/або підгрупи стосовно:

- 1) наявності ефективної системи корпоративного управління;
- 2) наявності ефективної системи управління ризиками;
- 3) наявності ефективної системи внутрішнього контролю;
- 4) наявності облікових процедур, інформаційних систем, необхідних для забезпечення виконання вимог на консолідованій основі;
- 5) складання та порядку подання консолідованої та субконсолідованої звітності;
- 9) порядку подання необхідної звітності та інформації [20].

При цьому фінансова група, підгрупи, що до неї входять та учасники групи зобов'язані дотримуватися встановлених вимог.

Для більш ефективної співпраці між державними органами, які здійснюють регулювання ринків фінансових послуг та фінансовими групами, у кожній такій групі між учасників фінансової групи визначається відповідальна особа, кандидатура якої погоджується з державним регулятором відповідного ринку фінансових послуг. відповідно до ч. 7 ст. 16-1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» юридична або фізична особа, яка планує стати контролером фінансової групи, через визначену ними уповноважену особу зобов'язана повідомити про це державний орган, що здійснює регулювання ринків фінансових послуг, та надати йому відомості про таку фінансову групу, у тому числі структуру власності такої групи та види діяльності її учасників, у порядку, встановленому державним органом, що здійснює регулювання ринків фінансових послуг [20].

До моменту погодження відповідальної особи її функції виконує учасник фінансової групи, що має найбільше значення активів за останній звітний квартал.

Така відповідальна особа має за обов'язок забезпечувати дотримання фінансовою групою вимог, встановлених законодавством щодо діяльності фінансових груп.

Крім того, відповідальна особа збирає в учасників фінансової групи інформацію, яка потрібна для підготовки консолідованих звітів, а також у разі внесення змін щодо структури власності банківської групи або видів діяльності її учасників і передає узагальнену звітність та інформацію щодо власності і видів діяльності відповідному державному органу, що здійснює нагляд на консолідованій основі за фінансовою групою.

Відповідно до п. 5 глави I «Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, переважна діяльність у яких здійснюється фінансовими установами, нагляд за якими здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг» контролер небанківської фінансової групи зобов'язаний

забезпечити таку структуру управління у небанківській фінансовій групі, іншими словами систему взаємодії між учасниками такої групи, систему контролю та звітування, яка дасть змогу здійснювати за нею нагляд на консолідованій основі, в тому числі своєчасне виявлення та попередження виникнення ризиків у такій групі [44].

Основним призначенням регулятивного капіталу є покриття збитків, спричинених ризиками, на які наражаються учасники фінансової групи в процесі здійснення діяльності з надання фінансових послуг, в тому числі ризики, які виникають внаслідок участі в фінансовій групі, а також забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності [29].

Регулятивний капітал учасника визначається таким чином:

- 1) регулятивний капітал страховика визначається в розмірі фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів) страховика, розрахованому відповідно до норм ст. Закону України «Про страхування» та нормативно-правових актів Нацкомфінпослуг [19];
- 2) регулятивний капітал банку розраховується відповідно до порядку, визначеного главою I розділу II Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 [29];
- 3) регулятивний капітал учасників небанківської фінансової групи визначається відповідно до вимог, установлених законодавством [44].

Якщо таких вимог не встановлено, то регулятивний капітал визначається в розмірі власного капіталу, що відображений у фінансовій звітності учасника небанківської фінансової групи у звіті "Баланс (Звіт про фінансовий стан)" (підсумок за розділом I "Власний капітал"), зменшеного на суму залишкової вартості нематеріальних активів (стаття 1000 розділу I "Необоротні активи"), що складений відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 [48].

Також відповідно до ч. 10 ст. 16-1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» як і звичайні фінансові установи, учасники фінансової групи в обов'язковому порядку повинні забезпечити проведення щорічної аудиторської перевірки своєї річної фінансової звітності. Обов'язок по забезпеченню проведення річної консолідованої звітності фінансової групи покладається на відповідальну особу [20].

За результатами проведеної перевірки аудитор або аудиторська фірма, що має повідомити державний регулятор на ринку фінансових про виявлені викривлення показників фінансової звітності, порушення та недоліки в роботі, а також про будь-які події, які можуть суттєво вплинути на платоспроможність, безпеку та надійність учасника групи або всієї фінансової групи, протягом трьох днів з моменту виявлення таких подій чи фактів.

Рішення про припинення визнання банківської та небанківської фінансової групи, якщо така група перестає відповідати ознакам, встановленим законодавством для відповідної групи [32].

В переважній більшості такі об'єднання створюються і працюють в статусі саморегулювальної організації (СРО), регулятивну діяльність яких вже було розглянуто в роботі.

Окрім реалізації своїх завдань та цілей, які були визначені при створення об'єднання фінансових установ, СРО в межах делегованих їм повноважень здійснюють регуляторну діяльність з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [12].

На сьогоднішній день в Україні немає єдиної концепції законодавчого регулювання діяльності таких організацій, і як наслідок, єдина модель саморегулювання також відсутня. В 2014 році був підготовлений проект Закону «Про саморегулювальні організації», однак до сьогодні він так і не був винесений на розгляд Верховної Ради України [111].

Отже, розглядаючи порядок створення фінансових установ було виділено чотири основні етапи: державна реєстрація юридичної особи, реєстрація в Державному реєстрі фінансових установ, отримання ліцензії на право надання

окремих фінансових послуг та постановка фінансової установи на облік як суб'єкта фінансового моніторингу.

Також, дослідивши особливості створення та діяльності об'єднань фінансових установ, було зроблено висновок, що на сьогоднішній день актуальним є питання об'єднання банків. Зважаючи на ситуацію, яка склалась в банківському секторі, коли стрімко скорочується кількість банківських установ процес створення банківських груп є просто необхідним, адже зараз в Україні є окремі банки, які недостатньо ліквідні та платоспроможні. Тому, щоб бути конкурентними на ринку, вони мають прийняти рішення або про об'єднання в банківські групи, або врешті збанкрутують.

Тож, зважаючи на мету створення та специфіку діяльності фінансових установ, ці об'єднання створюють задля підвищення ефективності господарської діяльності фінансових установ на ринку фінансових послуг, що в свою чергу підвищує стабільність ринку фінансових послуг в цілому та його надійність для споживачів послуг.

РОЗДІЛ 3.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ НА ОКРЕМИХ РИНКАХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

3.1. Особливості надання фінансових послуг у банківському секторі

На сьогоднішній день банки як фінансові установи здійснюють операції і надають широкий спектр послуг невизначеній кількості суб'єктів господарювання, органам державної влади та місцевого самоврядування, а також населенню. Таким чином, банки впливають на всі аспекти господарського життя людини, суспільства й держави [78, с. 154]. З огляду на це діяльність банків на ринках фінансових послуг знаходиться під постійним контролем та наглядом з боку уповноважених державних органів, зокрема Національного банку України. Разом з тим надання фінансових послуг постійно зазнає ринкового впливу, негативні моменти якого для самих банків, клієнтів та споживачів можливо було б усунути відповідними засобами та методами державного регулювання. При цьому державне регулювання повинно враховувати особливості діяльності банків як фінансових установ, і їх особливе місце серед інших суб'єктів господарювання під час здійснення господарської діяльності [81, с. 135].

Визначення поняття банку міститься в ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність». В цій нормі визначено, що банк є юридичною особою, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків та яка має виключне право надавати банківські послуги на підставі банківської ліцензії [5].

Також, визначення поняття банку міститься в ч. 2 ст. 334 ГК України, в якій регламентовано, що банки є фінансовими установами, до функції яких відносить залучення у вклади грошових коштів громадян і юридичних осіб та розміщення таких коштів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик, відкриття та ведення банківських рахунків громадян та юридичних осіб [2].

Зі змісту визначення поняття банку, яке міститься в нормах ГК України можемо зробити висновок, що банк належить до особливої категорії підприємств – фінансових посередників.

Фінансове посередництво у законодавстві визначається як діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством, і здійснюється банками та іншими фінансово-кредитними організаціями (ч. 3 ст. 333 ГК України) [2].

У доктрині права фінансове посередництво визначається як професійна діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг [129, с. 13].

В ст. 339 ГК України визначено, що банки здійснюють фінансове посередництво через проведення банківських операцій. Основні банківські операції за видами можна розділити на депозитні, розрахункові, кредитні, факторингові та лізингові операції [2]. Окрім банківських, відповідно до ч. 1 ст. 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки мають право надавати інші фінансові послуги. Єдине обмеження стосується страхових послуг, які банки надавати не можуть [5].

До послуг, що можуть надаватись виключно банками, які отримали ліцензію НБУ законодавець в ч. 3 ст. 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» відносить:

- залучення у депозит грошових коштів та банківських металів від необмеженого кола суб'єктів;
- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);
- розміщення залучених у депозити грошових коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [5].

Для виокремлення банків з-поміж інших фінансових посередників важливо визначити характерні лише для банків особливості.

По-перше, банківські послуги поєднують як грошове, так і інші види фінансового посередництва, чого не здійснюють інші фінансові установи. Зокрема, банки провадять діяльність на всіх фінансових ринках - грошовий ринок;

ринок капіталу; ринок похідних фінансових інструментів, що у правовому регулюванні реалізується на ринках банківських, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та фактично на всіх інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів. Оскільки банки діють на всіх фінансових ринках, то відповідно вони здійснюють діяльності зі всіма видами фінансових активів - коштами, цінними паперами, борговими зобов'язаннями та правами вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів [81, с. 137].

По-друге, при залученні коштів клієнтів банки встановлюють, як правило, фіксований відсоток і не покладають ризику неотримання прибутку на цих споживачів послуг. Натомість більшість фінансових посередників цього не забезпечують. Наприклад, інвестори ІСІ не одержують фіксованих доходів [78, с. 154].

По-третє, не зважаючи на кризові явища, які відбуваються на сьогоднішній день в банківській сфері, банки все ж являються найбільш стабільними інститутами фінансового посередництва, оскільки входять в структуровану інституційно сформовану банківську систему [81, с. 137].

По-четверте, банки, як правило, розподіляють свої вкладення по різних портфелях: кредитний, цінних паперів, інвестиційний, чим і зменшують свої ризики, що не відбувається у інших фінансових посередників у зв'язку з їх спеціальною господарською компетенцією [78, с. 155].

Вищенаведені характерні риси діяльності банків як фінансових посередників роблять банківські послуги більш привабливими як для інвесторів, так і для клієнтів порівняно з іншими фінансовими установами.

Цілі правового регулювання фінансового посередництва банків, спрямовані в першу чергу на забезпечення збереження коштів вкладених як депозити, їх ліквідності, а також забезпечення належного управління накопиченими коштами та доступності фінансових ресурсів для клієнтів, зокрема в період кризи [81, с. 136].

Як свідчать дані статистичних звітів [117], резервів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб недостатньо для виплат вкладникам. Таким чином,

спрямована на оздоровлення банківської системи політика скорочення банків виявила проблеми системи страхування вкладів і її нездатність одночасно обслуговувати велику кількість вкладників. Це призводить до відтоку вкладників і порушення конкуренції на ринку, оскільки населення і суб'єкти господарювання вважають за краще користуватися послугами банків з державною участю, або взагалі відмовитись від їх послуг.

Варто зазначити, що станом на 01.09.2018 р. в Україні діє 81 банк. Рік тому, на 01.09.2017 р. їх нараховувалось 88, а 1 січня 2014 року – 180 [90]. Тобто, за період 2014-2018 рр. кількість банків скоротилась майже вдвічі. Згідно з дослідженнями, які були проведені на замовлення Фонду гарантування вкладів рівень недовіри вкладників до банківської системи підвищився до 53% у 2017 р. відповідно зросла кількість осіб, які не зберігають кошти в банках до 48% [75].

Ще одна категорія справ стосується позовів вкладників банків до власників істотної участі в банках (як окремо, так і солідарно). Національний банк України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в переважній більшості випадків залучаються до таких спорів як треті особи. Предметом позовних вимог може виступати стягнення грошових коштів, відшкодування шкоди (матеріальної та моральної), відшкодування збитків, захист прав споживачів тощо [120].

Оскільки, відповідно до ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» пов'язана з банком особа (зокрема, власники істотної участі) несе відповідальність своїм майном за завдання шкоди і доведення банку до неплатоспроможності [5]. Перелік пов'язаних з банком осіб міститься в ст. 52 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5].

Аналіз судової практики свідчить, що в більшості випадків суди відмовляють у задоволенні позовів в яких відповідачами виступають власники істотної участі та пов'язані з банком особи. Суд аргументує свою позицію недоведеністю позивачем складу цивільного правопорушення, зазвичай вини власника істотної участі та причинного зв'язку між діями/бездіяльністю та наслідками. Прикладом є постанова Вищого господарського суду України від 13.01.2016 року у справі № 910/10919/15, в якій суд відмовив у позові

уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, посилаючись на те, що відсутній склад правопорушення, а чинним законодавством не передбачена автоматична відповідальність власників істотної участі за зобов'язаннями банку у випадку визнання його неплатоспроможним [55].

Проте, також є й протилежна судова практика, зокрема суди задовольняли позови вкладників неплатоспроможних банків до кінцевих бенефіціарних власників АТ «Брокбізнесбанк» та ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк», аргументуючи своє рішення тим, що позивачами доведено склад цивільного правопорушення. Зокрема, рішенням Печерського районного суду міста Києва від 21.01.2016 року вину АТ «Брокбізнесбанк» доведено показанням свідків, інформацією із ЗМІ та результатами кримінального провадження щодо розкрадання грошових коштів [63]. Однак, постановою Верховного Суду України від 16.05.2018 року рішення суду першої та апеляційної інстанції було скасовано і справу передано на новий розгляд у Печерський райсуд м. Києва [53].

Зважаючи на розрізнену судову практику вважаємо за доцільне внести зміни до ст. 58 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та передбачити автоматичне настання відповідальності власників істотної участі за зобов'язаннями банку у випадку визнання його неплатоспроможним.

На підставі проведеного аналізу норм таких нормативних актів як Господарський кодекс України (ст. 333-361) [2], Закон України «Про Національний банк України» [17] щодо банківського регулювання та нагляду, Закон України «Про банки і банківську діяльність» [5] можемо зробити висновок, що регуляторна діяльність НБУ значно впливає на внутрішньогосподарські відносини та комерційну діяльність банків.

Ці висновки можемо підтвердити порядком початку діяльності банків, який був розглянутий у попередньому розділі, зокрема, ліцензування банків, погодження статутів, відкриття філій та представництв, початок надання нового виду фінансових послуг – всі ці дії повинні бути погоджені з НБУ, такі вимоги містяться в ст. 17, 19 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5].

Крім того, без дозволу НБУ банк не має права провести реорганізацію. Більше того, у випадку надання попереднього погодження НБУ повинен затвердити план проведення реорганізації, що передбачено ст. 27 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5].

На мою думку, правове регулювання порядку створення та реорганізації банків настільки залежне від регулятора, оскільки спрямоване на захист прав вкладників та інших споживачів банківських послуг.

Один з головних нормативів – це норматив ліквідності. Ліквідність банку – це його спроможність забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, завдяки збалансованості між строками та сумами погашення розміщених активів і строками та сумами виконання зобов'язань, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів. З метою підтримання ліквідності банк повинен мати певний резерв коштів для виконання непередбачених зобов'язань, які можуть бути обумовлені як змінами стану грошового ринку, так і фінансовим станом клієнтів або банків-партнерів. Ліквідність банку слід розглядати як здатність банку виконувати свої зобов'язання не тільки своєчасно, але й без суттєвих втрат [82].

Для забезпечення ліквідності банки повинні дотримуватись вимог НБУ стосовно створення та використання резервів для відшкодування можливих втрат. На залишки коштів обов'язкових резервів, які перераховані банками на рахунок у НБУ, державний регулятор нараховує відсотки за умови, що банк дотримується порядку формування та зберігання резервів [33, с. 908].

Надзвичайно важливим є здійснення заходів банківського нагляду з боку НБУ, а також встановлення вимог до бухгалтерського обліку, звітності та аудиту.

Відповідно до ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» метою банківського нагляду полягає в забезпеченні стабільності банківської системи, а отже і захисті інтересів вкладників і кредиторів банку. Нагляд з боку НБУ здійснюється не тільки за банками, а й за їх відокремленими підрозділами, афілійованими та спорідненими особами банків [5].

В ст. 69 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлені вимоги до фінансової звітності і статистичної звітності, яка надається з метою оцінки фінансового стану банку. Так, банки зобов'язані надавати НБУ усю інформацію про роботу банку, його операцій, ліквідність, платоспроможність, прибутковість, а також інформацію про афілійованих осіб банку [5].

Варто зауважити, що позитивним кроком щодо стабілізації у банківській системі стало прийняття 02 березня 2015 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних з банком осіб» [7], який містить вимогу щодо розкриття інформації про тіньових власників банків, які до того мали змогу уникати банківського нагляду, використовуючи офшорні схеми виводу капіталу. Крім того, НБУ отримав ефективні інструменти ідентифікації пов'язаних осіб. Також, Закон посилює вимоги до розкриття структури власності банку.

Та все ж, зваживши всі позитивні та негативні риси, вважаємо, що діяльність НБУ як регулятора на ринку банківських послуг має бути спрямована на забезпечення подальшого оздоровлення банківського сектору, зменшення ризиків у діяльності банків, підвищення стабільності банківської системи та зміцнення довіри споживачів до неї. А для цього НБУ повинен мати достатній набір інструментів, принаймні на період кризи в якій знаходиться банківський сектор.

Разом з тим, регулятор не має необхідних інструментів для оперативного виявлення негативних тенденцій. Тому, пропонуємо вдосконалювати систему нагляду за діяльністю банків шляхом внесення змін до ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» додавши до неї право здійснення постійного моніторингу ситуації в банку та отримання об'єктивної та оперативної інформації щодо його діяльності та рішень органів управління шляхом доступу до всіх документів та систем банку. Для здійснення такого моніторингу може бути призначена окрема людина.

Такі зміни допоможуть одразу виявляти конкретні операції, що суперечать вимогам нормативно-правової бази НБУ і власним внутрішньобанківським

положенням, та запобігати їх проведенню. Крім того, поточний моніторинг посилить відповідальність керівників та власників банків.

Також, у разі виявлення певних операцій, які суперечать законодавству або нормативних актам регулятора, на нашу думку, доцільно доповнити ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» окремою частиною, в якій передбачити право НБУ вимагати від банку вжиття конкретних заходів спрямованих на поліпшення фінансового стану банку, якості корпоративного управління, за результатами оцінки банку/оцінки стійкості банку, проведеної під час здійснення банківського нагляду.

До речі, нинішнє керівництво Національного банку України до однієї з причин втрати довіри до банків з боку клієнтів називає недосконале корпоративне управління та прийняття невірних управлінських рішень [101].

Ще одна проблема, яка потребує законодавчого врегулювання – це питання проведення процедури тимчасової адміністрації або ліквідації банку.

Наприклад, у випадку банкрутства банку «Михайлівський», банк був визнаний проблемним у грудні 2015 року, коли на його діяльність було накладено жорсткі обмеження: зокрема, заборонено видавати кредити та залучати кошти вкладників – фізичних осіб. Проте, у квітні 2016 року обмеження були пом'якшені. Банк отримав дозвіл на кредитування позичальників. Скасування даного обмеження надало акціонерам можливість вивести з банку активи на новостворені фірми, що не мали забезпечуючих активів [97, с. 136]. Аналогічна ситуація склалася навколо банкрутства «Дельта Банку»: з березня 2015 року в нього увійшла тимчасова адміністрація ФГВФО, проте даний крок було здійснено з запізненням не менш ніж на три місяці [73, с. 34].

Щоб уникнути подібних ситуацій в майбутньому, вважаємо, що потрібно передбачити в нормах законодавства, що процедура діяльності тимчасової адміністрації або ліквідаційної комісії банку має провадитись безперервно.

Важливо зауважити ще два проблемні моменти, з якими стикаються банки через недосконале законодавче регулювання: скорочення вкладів (депозитів)

фізичних осіб, особливо довгострокових та збільшення простроченої заборгованості [78, с. 157].

Суттєвим фактором, який вплинув на зменшення кількості строкових депозитів стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що стосуються умов повернень строкових депозитів». Зокрема, було внесено зміни до ст. 1060 Цивільного кодексу України і передбачено, що за договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом із впливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу. Тобто, лише після завершення дії договору. Вкладники, не маючи можливості за потреби достроково розірвати договір банківського вкладу, або взагалі відмовились від послуг банків, або обирають переважно депозити на вимогу [93].

Тому, пропоную скасувати внесені відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, що стосуються умов повернень строкових депозитів» зміни та передбачити право на дострокове розірвання договору банківського вкладу, при цьому визначивши, що підстави такого розірвання мають бути визначені сторонами в договорі.

Щодо проблеми прострочення кредитної заборгованості, вважаємо, що однією з причин її виникнення є спрощення процедури видачі кредитів та недостатня перевірка платоспроможності потенційного кредитора [79]. Тому, пропоную передбачити в нормативних документах НБУ, що обов'язковою умовою при прийнятті рішенням банком щодо видачі кредиту фізичній особі є подання довідки про доходи за останній рік.

Отже, проаналізувавши особливості надання фінансових послуг банками, можна зазначити, що банки належать до особливого виду підприємств – фінансових посередників. В ході дослідження виявили, що на сьогоднішній день серед споживачів фінансових послуг та інвесторів спостерігається недовіра до банківської системи через ряд проблемних питань, які виникають як в процесі здійснення банками господарської діяльності, так і в процесі здійснення фінансового посередництва з надання фінансових послуг та запропонували шляхи

вирішення даних проблем, зокрема надали пропозиції по внесенню змін до чинного законодавства.

На мою думку, врегулювання визначених прогалин та проблемних питань стане важливим кроком для покращення правового регулювання надання фінансових послуг у банківській сфері. Тож, враховуючи сутність фінансового посередництва, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, можемо зробити висновок, що збільшення кількості депозитів підвищить ефективність і якість діяльності банків в якості фінансових посередників з надання фінансових послуг.

3.2. Особливості надання фінансових послуг на фондовому ринку

Фондовий ринок є важливою складовою ринкової економіки. В Україні, як і в інших країнах з перехідною економікою, оборот цінних паперів повинен стати одним з основних напрямків фінансової сфери, без якої не варто сподіватися на ефективну роботу складного механізму ринкової економіки. Це пояснюється тим, що фондовий ринок є одним з найважливіших інструментів фінансування економіки, оскільки його роль – перетворити заощадження фізичних осіб та суб'єктів господарювання в інвестиції. Проте, становлення вітчизняного ринку цінних паперів відбувається суперечливо та неоднозначно. На сьогоднішній день фондовий ринок в Україні через ряд причин можна назвати нестійким, слабо розвиненим, залежним від іноземного капіталу та не пов'язаним з реальним сектором економіки [127].

В нормах законодавства визначення поняття фондового ринку міститься в ч. ст. 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» фондовий ринок ототожнюється з ринком цінних паперів та визначається, що це сукупність учасників ринку та правовідносин, що виникають між ними в процесі розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [20].

Основними проблемами розвитку фондового ринку є:

- недостатньо розвинена інфраструктура;
- обмеженість фінансових інструментів;
- недосконалий механізм регулювання діяльності на ринку;
- відсутність сучасної законодавчої бази;
- не інтегрованість з міжнародними ринками капіталів [124].

Без створення ефективної системи регулювання результативність інвестиційних процесів, що реалізуються через фондовий ринок, буде залишатися на низькому рівні. Відтак, одним із пріоритетних завдань є вдосконалення структури та правового регулювання професійної діяльності на фондовому ринку для забезпечення стабільності економічного розвитку країни.

Відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» професійна діяльність на фондовому ринку визначена як діяльність акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, що відповідає вимогам, установленим до такої діяльності цим Законом та законодавством [20].

Відповідно до ч. 1 ст. 358 ГК України професійна діяльність на фондовому ринку законодавцем визначена як посередницька діяльність у сфері випуску та обігу цінних паперів. Зміст посередницької діяльності за своєю сутністю збігається зі змістом професійної діяльності на фондовому ринку. Тож, посередницька діяльність в сфері випуску та обігу цінних паперів в розумінні ГК України - це підприємницька діяльність суб'єктів господарювання - торговців цінними паперами, для яких операції з цінними паперами становлять виключний вид їх діяльності або яким така діяльність дозволена законом. Зі змісту правової норми можемо зробити висновок, що до останніх належать банки [2].

Отже, можемо зробити висновок, що визначення поняття професійної (посередницької) діяльності міститься одразу в двох нормативно-правових актах, які одночасно є чинними на сьогоднішній день. На нашу думку, дублювання правових норм, а іноді протиріччя між такими правовими нормами пов'язане з

великою кількістю правових норм, які регулюють процес надання фінансових послуг на фондовому ринку, та містяться в різних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах. З метою уникнення колізії правових норм, вважаємо за доцільне внести зміни в законодавство з метою узгодження правих норм.

З аналізу зазначених правових норм, можемо дійти висновку, що визначення поняття професійної діяльності на фондовому ринку, що міститься в нормах Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» є набагато ширшим, ніж в ГК України. Оскільки останні два нормативно-правові акти ототожнюють професійну (посередницьку) діяльність на фондовому ринку з торгівлею цінними паперами. Натомість діяльність з торгівлі цінними паперами є лише одним з видів професійної діяльності на фондовому ринку.

Загалом, на фондовому ринку можуть провадити такі види професійної діяльності:

- діяльність з торгівлі цінними паперами;
- діяльність з управління активами інституційних інвесторів;
- депозитарна діяльність;
- діяльність організації торгівлі на фондовому ринку;
- клірингова діяльність.

Цей перелік визначений в ч. 2 ст. 16 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [22].

Важливо зауважити, що в ч. 1 ст. 16 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» міститься пряма заборона поєднувати професійну діяльність на фондовому ринку з іншими видами діяльності. Однак, передбачені деякі виключення [22].

По-перше, вони стосуються банків, які на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність», отримавши відповідний дозвіл мають право здійснювати діяльність з торгівлі цінними паперами, а на підставі Закону України «Про депозитарну систему України» [9] депозитарну діяльність зберігача цінних паперів та діяльність з ведення реєстру власників іменних цінних паперів.

По-друге, професійні учасники фондового ринку можуть одночасно надавати консультаційні послуги стосовно: емісії, обігу та обліку цінних паперів; прав та обов'язків емітента, інвестора та/або особи, яка видала неемісійний цінний папір; обігу та обліку інших фінансових інструментів; здійснення фінансових інвестицій у цінні папери та інші фінансові інструменти [22].

А крім консультаційних професійні учасники на фондовому ринку можуть надавати також інформаційні послуги, окрім реклами.

По-третє, здійснення компанією з управління активами діяльності з адміністрування пенсійних фондів та/або діяльності з управління іпотечним покриттям.

Державне регулювання на фондовому ринку, зокрема видача ліцензій на початок провадження діяльності професійного учасника фондового ринку, правове регулювання, встановлення нормативів, прудеційний нагляд, здійснює спеціально уповноважений орган – Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Розглянемо більш детально види та умови проведення професійної діяльності на фондовому ринку.

Перше – діяльність з торгівлі цінними паперами на фондовому ринку. Відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» торговцями цінними паперами (далі - торговець) можуть бути господарські товариства, для яких операції з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами є виключним видом діяльності, а також банки [22].

Професійна діяльність з торгівлі цінними паперами включає: брокерську та дилерську діяльність, андерайтинг та діяльність з управління цінними паперами (абз. 2-6 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Для отримання права на провадження торгівлі цінними паперами, окрім виконання загальних вимог, які передбачені законодавством для професійних учасників фондового ринку, торговець цінними паперами повинен мати статутний капітал, сплачений коштами у розмірі не менш як 1 млн грн. для здійснення брокерської діяльності, не менше 500 тис грн. – для дилерської діяльності та не

менше 7 млн грн. – для діяльності з управління цінними паперами та андеррайтингу. Ще однією вимогою до статутного капіталу є обмеження щодо участі іншого торговця цінними паперами 10 відсотками статутного капіталу, що визначено абз. 7, 8 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [22].

Брокерська діяльність торговців цінними паперами передбачає укладення цивільно-правових договорів, предметом яких є цінні папери та інші фінансові інструменти від свого імені або від імені іншої особи, за дорученням і за рахунок іншої особи (ч. 2 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Крім того, торговець за окрему винагороду, передбачену цивільно-правовим договором може виконувати роль поручителя або гаранта виконання зобов'язань перед третіми особами за договорами, що укладаються від імені клієнта такого торговця (абз. 2 ч. 2 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Дилерська діяльність полягає в укладенні торговцем цінними паперами цивільно-правових договорів стосовно цінних паперів та інших фінансових інструментів, однак від свого імені та за свій рахунок з метою подальшого перепродажу (ч. 3 ст. 17 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Андеррайтинг проводиться за дорученням, від імені та за рахунок емітента цінних паперів на підставі відповідного договору та за загальним правилом передбачає укладення торговцем договорів щодо відчуження цінних паперів та/або здійснення інших дій чи надання послуг, пов'язаних з таким відчуженням, у процесі емісії цінних паперів (абз. 1 ч. 4 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Крім того, андеррайтер відповідно до договору з емітентом може здійснювати: купівлю цінних паперів у емітента з подальшим їх перепродажем; гарантувати повний або частковий продаж цінних паперів емітента інвесторам, а також повний або частковий їх викуп за фіксованою ціною з подальшим

перепродажем; продаж якомога більшої кількості цінних паперів, без зобов'язання придбати будь-які цінні папери, що не були продані.

Варто зазначити, що ліцензія на провадження андеррайтингу видається лише за умови наявності у торговця цінними паперами ліцензії на провадження дилерської діяльності.

Більшість дослідників професійну діяльність з торгівлі цінними паперами вважають фінансовим посередництвом на фондовому ринку. Однак, на нашу думку, не кожен вид торгівлі цінними паперами є посередництвом у правовому розумінні. Посередництвом у правовому сенсі є передусім діяльність з управління цінними паперами та брокерська діяльність. Тоді як дилерство за своєю природою є комерційною (торговельною) діяльністю, а андеррайтинг – комерційним представництвом щодо розміщення цінних паперів з елементами посередництва [114, с. 114].

Друге, діяльність з управління активами інституційних інвесторів – це професійна діяльність компанії з управління активами як учасника фондового ринку, що провадиться нею за винагороду від свого імені або на підставі договору про управління активами інституційних інвесторів. Відповідне визначення міститься в ч. 1 ст. 18 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [22].

Правове регулювання діяльності з управління активами здійснюється Положенням про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів (далі – Положення №1414), затвердженим рішенням НКЦПФР від 06.08.2013 р. №1414 [36], а також Ліцензійними умовами провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) - діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами), що затверджені рішенням НКЦПФР від 23.07.2013 № 1281 [34].

П. 4 розділу 1 зазначеного Положення №1414 регламентовано, що для здійснення професійної діяльності з управління активами інституційних інвесторів юридична особа повинна отримати ліцензію на провадження діяльності з управління активами. В п. 8 розділу 1 Положення №1414 визначені вимоги щодо

мінімального розміру статутного капіталу, крім того передбачено, що він має бути сплачений виключно грошами [36]. Тож, щодо розміру статутного капіталу дана правова норма відсилає до норм Закону України «Про інститути спільного інвестування». В ч. 1 ст. 13 зазначеного Закону визначено, що мінімальний розмір статутного капіталу повинен становити 1250 мінімальних заробітних станом на день реєстрації юридичної особи [15].

Перелік осіб, які мають право здійснювати професійну діяльність з управління активами інституційних інвесторів визначений п. 2 розділу 1 Положення №1414, зокрема: компанія з управління активами (далі - КУА), професійний адміністратор пенсійного фонду щодо активів фонду, в якому він є адміністратором, НБУ та банки щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду. При цьому КУА має право одночасно здійснювати управління активами кількох інституційних інвесторів. Натомість адміністратор пенсійного фонду має право здійснювати управління активами тільки тих пенсійних фондів, в яких він є адміністратором [36].

Третє – депозитарна діяльність, що полягає в наданні послуг пов'язаних зі зберіганням та обліком цінних паперів та прав на них, супроводження процесу набуття прав на цінні папери і прав за цінними на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, депозитаріїв-кореспондентів, депонентів, емітентів та суб'єктів, які займаються кліринговою діяльністю, а також Розрахункового центру (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України») [9].

Проведення депозитарної діяльності регулюється Законом України «Про депозитарну систему України».

Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України» може здійснюватись професійними учасниками депозитарної системи України та НБУ [9]. В п. 15 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України» до числа професійних учасників законодавець відносить Центральний депозитарій та депозитарні установи [9].

Центральний депозитарій відповідно до ст. 9 Закону України «Про депозитарну систему України» може утворюватись і діяти у формі акціонерного

товариства, з дня проведення реєстрації НКЦАРФ на підставі Порядку та умовах надання статусу Центрального депозитарію цінних паперів, що затверджений рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16.04.2013 р. № 597 [38].

Мінімальний розмір статутного капіталу повинен складати не менше 100 млн грн., що регламентовано ч. 7 ст. 9 Закону України «Про депозитарну систему України». При цьому в ч. 4 цієї ж статті передбачено, що частка одного акціонера не може перевищувати 5% статутного капіталу, якщо мова йде про акціонера – центральний депозитарій іншої держави, міжнародну фінансову організацію чи депозитарно-клірингову установу обмеження щодо участі встановлені на рівні 25%. Натомість частка держави разом з НБУ в статутному капіталі навпаки – повинна бути не менше 25% плюс одна акція [9].

На мою думку, передбачені законодавством обмеження щодо статутного капіталу надзвичайно важливі для ефективної та незалежної роботи центрального депозитарію, оскільки попереджають можливу концентрацію контрольного пакету акцій в руках одного учасника, що провадить депозитарну діяльність.

Четверте – діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку відповідно до ст. 20 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» здійснюється фондовою біржею. Суть цієї діяльності в забезпеченні умов для збирання та поширення інформації стосовно попиту і пропозицій на цінні папери та інші фінансові інструменти, проведення біржових торгів, організації централізованого укладання договорів щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів у відповідності до правил, що встановлені фондовою біржею [22].

Фондова біржа може діяти у формі акціонерного товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю та утворюватись не менш як 20 професійними торговцями цінними паперами. При цьому встановлені обмеження щодо участі кожного засновника в статутному капіталі, що не може перевищувати 5% статутного капіталу фондової біржі (ч. 2 ст. 21 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Встановлені також вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу на рівні 15 млн. грн. а у випадку, якщо фондова біржа здійснює ще й кліринг та розрахунки – 25 млн грн. (ч. 2 ст. 20 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»)[22].

Варто зазначити, що для забезпечення більшої прозорості на фондовій біржі важливими є зміни, внесені НКЦПРФ 15.02.2018 р. до Положення про функціонування фондових бірж та Положення про порядок реєстрації змін до правил фондової біржі. Зокрема, фондові біржі зобов'язані письмово повідомляти емітентів про внесення їх цінних паперів до біржового списку, якщо ініціатором такого внесення виступає не емітент, емітенти, цінні папери яких включені до біржового списку, зобов'язані повідомляти фондову біржу про дату оприлюднення на власному веб-сайті календарного плану розкриття ними інформації, а фондові біржі мають перевіряти оприлюднення такої інформації [126].

Крім того, відтепер всі емітенти цінних паперів, які включені до біржового реєстру станом на 1 січня 2019 року, повинні мати дійсний проспект цінних паперів, тобто такий, що відповідає вимогам законодавства і НКЦПРФ [126].

На сьогоднішній день НКЦПРФ активно працює у напрямі системної боротьби з маніпулюванням цінами на вітчизняному фондовому ринку. Стосовно судових справ, пов'язаних із маніпулюванням цінами на фондовому ринку, більшість судових рішень ухвалено на користь НКЦПРФ. Зокрема, Київський апеляційний адміністративний суд в своєму рішенні від 2 червня 2015 р. залишив апеляційну скаргу ТОВ «Таргет Трейд» без задоволення, а 24 червня 2015 р. компанія сплатила штраф у розмірі 170 тис. грн. Також, Окружний адміністративний суд м. Києва 10 серпня 2015 р. відмовив у задоволенні адміністративного позову ПрАТ «ІФК «Арт Капітал», а 28 серпня 2015 р. товариство сплатило штраф у розмірі 170 тис. грн. [102].

П'яте – клірингова діяльність, яка регулюється нормами ст. 19¹ Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» і полягає у визначенні зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та

інших фінансових інструментів, підготовці документів та інформації для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за зазначеними вище правочинами [22].

Право займатись кліринговою діяльністю мають клірингові установи, Національний депозитарій України та Національний банк України.

Організаційно-правова форма, передбачена для клірингових установ – акціонерне товариство. Однак, для початку діяльності з надання фінансових послуг клірингова установа зобов'язана отримати ліцензію НКЦПРФ на провадження діяльності та ліцензію НБУ на здійснення окремих банківських операцій (ст. 19² Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок») [22].

Питання провадження клірингової діяльності окрім норм Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» врегульовано спеціальним Положенням про клірингову діяльність, яке затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26.03.2013 р. № 429. В даному положенні детально врегульовано питання початку діяльності клірингової компанії, вимоги до учасників, обов'язкові вимоги щодо укладення договорів з відповідними суб'єктами, наприклад з НБУ чи Розрахунковим центром [35].

Проаналізувавши особливості надання фінансових послуг на фондовому ринку можемо зробити висновок, що загалом це регулюється декількома різними державними органами, що на практиці уповільнює процес прийняття рішень та зумовлює зростання системних ризиків. Зокрема це стосується таких органів як НКЦПРФ та НБУ. Також, дійшли висновку, що правові норми, які регулюють однорідні відносини часто містяться в різних нормативно правових актах, які суперечать один одному, зокрема це було визначено на прикладі визначення поняття професійної (посередницької) діяльності. Тому, з метою уникнення колізії правових норм, вважаємо за доцільне внести зміни в законодавство з метою приведення подібних за змістом правих норм одна одній.

Крім того, більшість норм чинного законодавства не відповідає законодавству Європейського Союзу в частині регулювання професійної діяльності на ринках капіталу.

Для вирішення цієї проблеми та імплементації положень нормативних актів ЄС до національного законодавства України з урахуванням результатів технічної місії Міжнародного валютного фонду щодо аналізу законодавства України, яке регулює питання, пов'язані з емісією цінних паперів та розкриттям інформації на фондовому ринку, у Верховній Раді України було зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» № 9035 від 03.09.2018 р. Цим законопроектом фактично передбачено викласти Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» у новій редакції Закону України «Про ринки капіталу», яким планується врегулювання відносин, що виникають під час розміщення та обігу цінних паперів, укладення й виконання деривативів та правочинів з ними. На нашу думку, він є досить комплексним і його прийняття важливе та актуальне на сьогоднішній день [106].

Крім того, на нашу думку важливим є законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту інвесторів від зловживань на ринках капіталу» №6303-д від 04.07.2018 р. Зокрема, даним законопроектом пропонується внести зміни до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», передбачивши право НКЦПФР проводити оцінювання професійної діяльності суб'єктів на фондовому ринку, саморегулювних організацій та емітентів щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію [108].

На нашу думку, запровадження інституту оцінювання сприятиме дотриманню вимог до учасників фондового ринку та їх діяльності, запобігатиме вчиненню зловживань та порушень на фондовому ринку та допоможе виявляти тенденцій та ризики функціонування фондового ринку.

Отже, запропоновані законопроекти № 9035 від 03.09.2018 р. та №6303-д від 04.07.2018 р. сприятимуть покращенню ситуації на фондовому ринку через адаптацію міжнародного досвіду роботи таких інституцій як фондові біржі в українське законодавство та потребують першочергового розгляду на засіданні Верховної Ради України. Проте, розвиток фондового ринку має відбуватись

внаслідок прийняття комплексних рішень: політичних, економічних та законодавчих змін.

3.3. Особливості надання фінансових послуг з управління майном для фінансування об'єктів будівництва

На сьогоднішній день в Україні досить актуальним є питання забезпечення житлом громадян. У зв'язку з переходом на ринкові основи економіки різко зменшилось бюджетне фінансування житлового будівництва та забезпечення населення житлом. На даний час основним джерелом інвестицій у житлове будівництво стали власні заощадження населення, тому протягом останніх років активно створюється система фінансово-кредитних механізмів, спрямованих на фінансування масового будівництва житла [123].

Криза будівельної галузі минула і останні кілька років темпи будівництва житла лише зростають. Зараз пропозиція житла на первинному ринку переважає над попитом, тому ринок житлової нерухомості стає дедалі перспективнішим з точки зору вкладення фінансових інвестицій. Нажаль, непоодинокими стали випадки, коли інвестуючи в майбутнє житло громадяни наражаються на несумлінних забудовників, при цьому втрачаючи і вкладені кошти, і не отримуючи житло. Відбувається це в тому числі через недосконале правове регулювання питання інвестицій в нерухоме майно, тому вибір можливих варіантів фінансування житлового будівництва надзвичайно актуальний у наш час.

Враховуючи численні порушення прав громадян, законодавець 29.06.2010 р. вніс зміни до ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» регламентувавши, лише чотири способи інвестування та фінансування об'єктів житлового будівництва за недержавні кошти. Зокрема інвестування та фінансування може здійснюватись через:

- фонд фінансування будівництва (далі - ФФБ);
- фонд операцій з нерухомістю (далі - ФОН);

- інститути спільного інвестування (далі - ІСІ);
- емісію цільових облігацій підприємств, виконання зобов'язань за якими здійснюється шляхом передачі об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва [14].

При цьому в цій же правовій нормі міститься пряма заборона на залучення недержавних коштів інвесторів в будь-який інший спосіб.

Тому, щоб зробити висновок наскільки ефективним є механізм реалізації інвестиційних проектів в житловому будівництві через ФФБ та які проблемні питання при його здійсненні виникають, потрібно детально проаналізувати правові норми, які регулюють питання управління майном при будівництві житла.

Правове регулювання даного питання здійснюється Законом України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», який встановлює загальні принципи та організаційно-правові основи залучення недержавних коштів в управління задля подальшого фінансування будівництва житла [21].

Визначення поняття фонду фінансування будівництва міститься в ст. 2 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» відповідно до якої ФФБ – це грошові кошти, що передані в управління для фінансування будівництва [21].

В діяльності ФФБ приймає участь три сторони: управитель – фінансова установа - засновник фонду, довіритель – інвестор та забудовник.

Відповідно до абз. 2 ст. 2 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» управителем може стати фінансова установа, яка від свого імені діє в інтересах інвесторів і управляє залученими коштами згідно із законодавством та Правилами ФФБ [21].

Вимоги до фінансової установи - управителя містяться в ст. 4 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», по-перше така установа повинна отримати дозвіл або ліцензію на провадження діяльності з управління майном для

фінансування об'єктів будівництва. По-друге, мінімальний розмір статутного капіталу має становити 1 млн євро, по-третє, статутний капітал сплачується виключно грошовими коштами і має бути повністю внесений до початку залучення коштів [21]. При цьому важливо зауважити, що сам ФФБ не є юридичною особою.

Крім того, управителем може бути банк як фінансова установа за умови отримання дозволу НБУ. Варто зазначити, що в своїй постанові Правління Національного банку України від 18 вересня 2017 року № 92 «Про внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» значно посилив вимоги до діяльності банків, що є управителями фондів фінансування будівництва (ФФБ) та здійснюють операції з довірчого управління [100].

Забудовником в розумінні ст. 4 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» може бути особа, що здійснює будівництво об'єкта житлового будівництва та має необхідні дозвільні документи на його спорудження [21].

В нормах ст. 11 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» визначено, що існує два види ФФБ – вид А та вид Б [21].

Різниця між цими видами ФФБ полягає в розподілі відповідальності та обов'язків у процесі здійснення будівництва. Зокрема, в ФФБ типу А такі показники як ціна, споживчі властивості, коефіцієнт поверху та комфортності об'єкта будівництва визначає забудовник, він же бере на себе ризик стосовно недостатності залучених коштів на зведення об'єкта будівництва. При цьому забудовник бере зобов'язання щодо дотримання технічних характеристик та введення об'єкта в експлуатацію у визначений строк незалежно від обсягу фінансування.

Натомість в ФФБ типу Б поточну ціну, коефіцієнти поверху та комфорту визначає управитель, який і несе ризик недостатності коштів для будівництва об'єкта. Забудовник при такій моделі зобов'язаний здійснювати будівництво об'єкта без порушення термінів, згідно з проектною документацією та в межах

кошторису, який погоджений з управителем. Крім того, забудовник бере зобов'язання щодо дотримання всіх технічних характеристик і введення об'єкта в експлуатацію в строк, але за умови, що управитель притримується графіка фінансування робіт.

Варто зазначити, що в Україні створюють ФФБ типу А. на сьогоднішній день жодного ФФБ типу Б до Державного реєстру фінансових установ не внесено. На нашу думку, це пов'язано з тим, що переважна більшість забудовників є будівельними підприємствами, які спеціалізуються саме на будівництві, а управителями можуть бути фінансові установи та банки, які не пов'язані з будівництвом.

Для створення ФФБ типу Б фінансова установа крім ліцензії повинна отримати в Нацкомфінпослуг дозвіл на прийняття комерційних ризиків (ч. 6-7 ст. 11 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»)[21].

Законодавець встановлює додаткові умови для того, що фонд фінансування будівництва почав функціонувати. До таких умов відносяться:

- затвердження управителем Правил ФФБ,
- укладання договору із забудовником;
- відкриття рахунків фонду (ч. 9 ст. 11 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»)[21].

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» саме в Правилах ФФБ встановлюються основні організаційно-правові засади його діяльності, зокрема визначають вид ФФБ, процедуру його створення, упорядкованість взаємовідносини між управителем, забудовником та довірителем, механізм використання коштів довірителів, розмір винагороди управителя, відповідальність сторін за невиконання взятих зобов'язань, а також інші умови функціонування ФФБ [21].

Такі правила вважаються офертою для вступу інвестора до фонду в якості довірителя і є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами.

Важливим, на нашу думку, для захисту прав та інтересів довірителів фонду є те, що після визнання довірителями цих Правил та внесення в управління грошових коштів, відповідно до умов укладеного договору, управитель фонду не має права вносити зміни та доповнення до цих правил без письмової згоди всіх довірителів.

Договір, що укладається між забудовником та управителем регулює їх взаємні права та обов'язки щодо організації процесу будівництва об'єктів з використанням отриманих від довірителів коштів. Зокрема, забудовник приймає зобов'язання щодо зведення одного або декількох об'єктів будівництва, введення їх в експлуатацію та передачу об'єктів інвестування у власність довірителям ФФБ після закінчення будівництва. Натомість управитель зобов'язаний профінансувати будівництво цих об'єктів на визначених сторонами умовах (ст. 9 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю»)[21].

Проаналізувавши норми ст. 10 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» ми дійшли висновку, що між управителем та забудовником укладаються також такі договори: договір іпотеки між забудовником та управителем, за яким іпотекодавцем виступає забудовник; договір уступки майнових прав на нерухомість, яка є об'єктом будівництва, з відкладальними умовами; договір доручення з відкладальними умовами, за яким управителю доручається виконувати функції забудовника, у тому числі шляхом передоручення цих функцій іншим особам, у випадку порушення забудовником умов договору [21].

На нашу думку, укладення таких договорів забезпечує зобов'язання забудовника перед управителем ФФБ, що дуже важливо для довірителів управителя, оскільки упереджує можливі негативні наслідки щодо невиконання

забудовником своїх зобов'язань по будівництву і введенню в експлуатацію об'єкта.

Так, відповідно до ст. 10 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» предметом іпотеки за іпотечним договором можуть бути майнові права на нерухомість, яка є об'єктом будівництва, або, за згодою управителя, об'єкт незавершеного будівництва, або нерухоме майно [21]. Зазначимо, що в такому випадку укладення договору іпотеки є проблемним з точки зору наявності у забудовника права відчужувати об'єкт нерухомого майна, адже згідно із договором про участь у ФФБ, укладеним між довірителем та управителем ФФБ, відчуження новозбудованого об'єкта нерухомості здійснюється управителем. Якщо управитель виявить ризик порушення забудовником умов договору, то набирає чинності договір уступки заставленого майнового права за яким забудовник передає управителю майно і майнові права на нерухомість, що є об'єктом будівництва.

У випадку невиконання забудовником узятих на себе зобов'язань, управитель, діючи в інтересах довірителів (покупців квартир), має право передати функції забудовника іншій будівельній організації. Такий механізм дозволяє захистити інтереси покупців житла, оскільки, основною метою управління фондом є передача у власність довірителів житла, що будується. Управитель Фонду зобов'язаний діяти в інтересах довірителів, спрямованих на досягнення цілей управління, і Закон дає йому для цього усі необхідні інструменти [94].

Фізична або юридична особа, яка погоджується з правилами ФФБ та бажає стати довірителем повинна укласти договір про участь в ФФБ та перерахувати грошові кошти в управління управителю ФФБ. Внесені кошти зараховуються на рахунок відкритий довірителю у ФФБ (ч. 1, 3 ст. 14 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю») [21].

На підставі аналізу норм Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з

нерухомістю» ми виділили сім основних етапів реалізації інвестицій в житлове будівництва через ФФБ типу А:

1. Управитель (фінансова компанія або банк) утворює ФФБ.
2. Управитель ФФБ і забудовник укладають договір, за яким забудовник зобов'язується збудувати один чи декілька об'єктів будівництва, ввести їх в експлуатацію та передати об'єкти інвестування установникам цього фонду.
3. Забудовник (підрядники, субпідрядники забудовника) відкриває розрахунковий рахунок у банку, який визначає управитель ФФБ, і страхує будівельні ризики в страховій компанії.
4. Покупці квартир укладають договір з управителем ФФБ, перераховують кошти на відкритий рахунок і стають довірителями ФФБ.
5. Управитель відповідно до графіка перераховує кошти забудовнику.
6. Забудовник за кошти, одержані від управителя, будує житло та вводить об'єкт будівництва в експлуатацію.
7. Збудоване житло передається довірителям.

Незважаючи на велику кількість етапів, все ж, на нашу думку, інвестування в житлове будівництво через ФФБ досить надійний спосіб вкладення грошових коштів [94].

Надійність заключається в тому, що, по-перше, участь в якості управителя ФФБ бере ліцензований посередник, діяльність якого контролюється Нацкомфінпослуг чи НБУ, є позитивною для інвесторів, оскільки практично унеможливує зловживання і нецільове використання їхніх коштів, а також зводить до мінімуму ризики ринку житлового будівництва, зокрема подвійний перепродаж квартир [103, с. 29].

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» відповідні органи, що в межах повноважень здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю управителів ФФБ в першу чергу контролюють:

- відповідність Правил ФФБ та Договорів про участь у ФФБ нормам чинного законодавства;
- дотриманням управителем обмежень, встановлених законом та Правилами ФФБ;
- виконання управителем ФФБ зобов'язань стосовно включення довірителів до переліку, який управитель надає забудовнику для передачі об'єктів інвестування у власність довірителям;
- виконання управителем ФФБ зобов'язань по поверненню довірителям коштів та відповідності їх розміру вимогам законодавства [21].

Важливо звернути увагу на страхування об'єктів будівництва у фонді фінансування будівництва. До 29.06.2010 р. даний вид страхування був визначений законодавцем як обов'язків, що регламентувалось п. 39 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» [19].

Правове регулювання порядку проведення такого страхування здійснювалось відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку та правил обов'язкового страхування майнових ризиків за договором про участь у фонді фінансування будівництва» до числа майнових ризиків було віднесено:

- несвоєчасне введення в експлуатацію об'єкта будівництва;
- невідповідність технічних характеристик об'єкта будівництва;
- невиконання або неналежне виконання робіт на об'єкті будівництва, передбачених договором про участь у фонді;
- відсутність технічної документації (паспортів, сертифікатів, гарантійних документів) на обладнання, яке встановлюється на об'єкті інвестування і в подальшому передається у власність довірителя [25].

На нашу думку, прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державного регулювання у сфері будівництва житла» від 29 червня 2010 р. №2367-VI [8], яким скасовано обов'язкове страхування об'єктів будівництва у ФФБ негативно позначилось на правах інвесторів, адже страхування майнових ризиків в першу чергу покликане

захищати інтереси довіритель в ході будівництва житла, фінансування якого здійснюється за кошти фізичних та юридичних осіб, залучених до управління. Тому, ми вважаємо, що дану норму потрібно повернути в Закон України «Про страхування».

Ще одним аргументом на користь внесення змін до Закону України «Про страхування» є розрізнена судова практика щодо можливості розірвання договорів фінансування будівництва житла у зв'язку із простроченням виконання - не введенням об'єктів будівництва в експлуатацію або навіть відсутністю будівництва як такого.

Так, рішенням Апеляційного суду Дніпропетровської області від 12.11.2012 р. у справі №412/5444/2012, позивачеві було відмовлено в задоволенні позову щодо розірвання інвестиційного договору [58]. Суд, відмовляючи в задоволенні позову, попри те, що прострочення введення в експлуатацію на момент розгляду справи становило вже майже два роки, вказав, що оскільки інвестиційний договір містить умови, що «емітент має право в односторонньому порядку без пояснення причин змінити термін введення будинку в експлуатацію на термін від 60 до 180 календарних днів, при цьому інвестор має право підписати додаткову угоду чи угоду про розірвання договору», то це свідчить про те, що договором передбачено його розірвання лише за згодою сторін». А посилання позивача і апелянта на те, що будинок не введений в експлуатацію, і це є істотним порушенням умов договору відповідачем і підставою для розірвання інвестиційного договору, - не може бути прийнято до уваги, оскільки таке посилання не підтверджено належними, допустимими і достатніми доказами завдання позивачці шкоди.

Неоднаковими є підходи щодо визначення терміну виконання забудовником обов'язків за договором фінансування будівництва житла, й відповідно, розрахунку прострочення виконання.

У той же час, не можна вважати, що термін виконання зобов'язання відповідача за договорами пов'язується із подією, що неминуче настане, як це передбачено абз. 2 ч. 1 ст. 530 ЦК України [4], оскільки введення в експлуатацію об'єкта будівництва не може вважатися безумовним фактом, що настане в

майбутньому, внаслідок його залежності від суб'єктивних факторів, зокрема діяльності відповідача. Тому на нашу думку, доцільним є закріплення на законодавчому рівні порядку визначення терміну виконання забудовником своїх зобов'язань щодо будівництва житла.

Порядок та умови припинення договору про участь в ФФБ та припинення управління майном, визначаються в ст. 20 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю».

Правовими наслідками відкріплення від довірителя об'єкта інвестування є: втрата права вимоги на об'єкт інвестування, відкріплення від довірителя всіх закріплених за ним квадратних метрів об'єкта інвестування, повернення управителем ФФБ коштів на умовах та у порядку, які визначені Правилами ФФБ.

Варто зазначити, що сума коштів, яка підлягає поверненню довірителю при відмові від участі у фонді, визначається управителем, виходячи із кількості закріплених за довірителем квадратних метрів та поточної ціни 1 квадратного метра об'єкта інвестування станом на день передачі коштів в управління. Це передбачено ч. 4 ст. 20 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [21].

Однак, вказана правова норма є недосконалою, оскільки створює прецедент для порушення мети створення ФФБ. А саме, значна кількість Довірителів ФФБ вкладають кошти у фонд не задля отримання у власність житла, а для спекуляції з метою збагачення на підставі дострокового припинення договору управління майном. Як засвідчує практика, після внесення Довірителем коштів до ФФБ, закріплення за ним об'єкта інвестування та підвищення поточної ціни вимірної одиниці об'єкта інвестування в процесі будівництва, останній навмисно виходить із ФФБ і тим самим отримує додатковий зарібок на величину збільшення кошторисної вартості об'єкта будівництва згідно умов ФФБ [119].

В зв'язку з цим пропонуємо змінити ч. 4 ст. 20 Закону України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та

операціях з нерухомістю» та перебачити, що сума коштів, яка повертається довірителю дорівнює сумі коштів, яка була ним внесена на рахунок ФФБ.

Отже, проаналізувавши особливості управління майном при фінансуванні об'єктів будівництва, а також порядок такого фінансування, зроблено висновки, що фінансування будівництва через ФФБ є надійним способом вкладення інвестицій в житлове будівництво та має багато переваг. Разом з тим, було визначено ряд недоліків та ризиків для інвесторів втратити коштів і при цьому не отримати житло. Одна з проблем правового регулювання в тому, законодавець скасував обов'язковість страхування об'єктів будівництва у ФФБ, а також ніхто не застрахований від можливого банкрутства забудовника.

Крім того, системною проблемою існуючого механізму фінансування є те, що вкладник коштів отримує не право власності на нерухомість, а майнові права, або як їх ще називають «право очікування». Тож, інвестування в житлове будівництво залишається достатньо ризиковим, оскільки завжди існує ймовірність того, що ваше майнове право ніким не буде визнане і не трансформується у право власності [92]. Із залученням коштів у будівництво, це пов'язано в першу чергу з тим, що відповідно до ст. 331 Цивільного кодексу України, право власності на об'єкт нерухомості виникає з моменту його створення, прийняття в експлуатацію та державної реєстрації [4].

Тому на нашу думку, слід внести зміни до чинного законодавства та прописати більш чіткі гарантії захисту прав та інтересів довірителів ФФБ, зокрема в Законі України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» додати окрему статтю у якій визначити, що у разі невиконання зобов'язань управителя ФФБ чи забудовника інвестору компенсуються внесені на рахунок ФФБ грошові кошти в повному обсязі.

Загалом, проаналізувавши особливості надання фінансових послуг в окремих сферах, зокрема банківських послуг, фінансових послуг на фондовому ринку та послуг з управління майном при фінансуванні об'єктів будівництва ми дійшли наступних висновків. Надання фінансових послуг в цих сферах

супроводжується жорстким регулюванням з боку органів державної влади, які здійснюють регулювання на ринках фінансових послуг. Ці органи також в межах компетенції здійснюють нагляд за дотриманням фінансовими установами норм законодавства. Метою такого регулювання в першу чергу є захист прав та інтересів споживачів фінансових послуг, оскільки інвестиції в цих сферах є достатньо ризикованими.

В ході дослідження також визначили, що на сьогоднішній день механізм надання фінансових послуг потребує вдосконалення шляхом внесення змін до законодавства, які були запропоновані в дослідженні.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши правове регулювання фінансових послуг в Україні на підставі викладеного в випускній кваліфікаційній роботі матеріалу можна зробити наступні висновки:

1. На основі результатів дослідження основних ознак, притаманних фінансовим послугам, сформульовано визначення «фінансова послуга – це господарська операція із грошовими коштами, цінними паперами чи борговими зобов'язаннями, що здійснюється за певну винагороду фінансовими установами в інтересах споживачів - замовників таких послуг, а також третіх осіб, за власний рахунок цих фінансових установ чи за рахунок грошових коштів, залучених від інших осіб з метою збереження їх реальної вартості та отримання прибутку споживачем».

2. Визначено, що вичерпний перелік фінансових послуг закріплений нормами ч.1 ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Ключовим елементом надання фінансових послуг являються фінансові активи. Зважаючи на важливість фінансових активів, дійшли висновку, що визначення поняття «фінансові активи» доцільно закріпити в нормах чинного законодавства.

Останнім часом розповсюдженим стає надання фінансових послуг у формі фінансового продукту. Наприклад, клієнт відкриває картковий рахунок і в процесі отримання цієї фінансової послуги може одразу отримати послуги кредиту та депозиту. Тому доцільно закріпити в нормах чинного законодавства визначення поняття «фінансовий продукт».

3. Дослідивши характерні ознаки та функції ринку фінансових послуг, зроблено висновок, що ринок фінансових послуг є своєрідним майданчиком, де за допомогою суб'єктів ринку здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів та рух тимчасово вільних коштів від їх власників до користувачів. Тому, для розвитку економіки загалом та окремих ринків фінансових послуг зокрема,

надзвичайно важливим є чіткий та ефективний механізм правового регулювання діяльності суб'єктів ринків фінансових послуг.

5. Виходячи з аналізу норм Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» регулювання ринку фінансових послуг може здійснюватися у формі державного регулювання – уповноваженими органами державної влади та недержавного – саморегулювними організаціями. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг, який діє в Україні, має такі недоліки: в законодавстві відсутній єдиний узгоджений підхід до регулювання ринку фінансових послуг, на практиці виникають труднощі співпраці і здійснення спільного узгодженого нагляду за наданням фінансових послуг між державними регуляторами, в окремих правовідносинах органи державної влади, що займаються регулюванням ринку фінансових послуг дублюють функції один одного.

В свою чергу недосконалість механізму державного регулювання ринку фінансових послуг призводить до проблем провадження господарської діяльності та неналежного захисту інтересів споживачів фінансових послуг.

7. Дослідивши процедуру створення фінансової установи, дійшли висновку, що початку надання фінансовою установою послуг споживачам передують чотири етапи: державна реєстрація юридичної особи, реєстрація в Державному реєстрі фінансових установ, отримання ліцензії на право надання фінансових послуг та постановка фінансової установи на облік як суб'єкта фінансового моніторингу.

8. Дослідивши особливості діяльності фінансових установ, слід зазначити, що в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання вони мають виконувати ряд додаткових зобов'язань в процесі своєї діяльності щодо оприлюднення інформації про свою діяльність, фінансово-економічний стан та подання до Державного регулятора у сфері регулювання окремих ринків фінансових послуг визначених законодавством форм звітності. Всі ці зобов'язані покликані в першу чергу захистити права та законні інтереси споживачів послуг, а крім того сприяти розвитку ринку фінансових послуг.

9. Фінансові установи мають право на добровільних засадах об'єднувати свою діяльність. Зважаючи на мету створення та специфіку діяльності фінансових установ, ці об'єднання створюють задля підвищення ефективності господарської діяльності фінансових установ на ринку фінансових послуг.

10. Проаналізувавши особливості надання фінансових послуг банками, дійшли висновку, що банки належать до особливого виду підприємств – фінансових посередників. В ході дослідження виявлено, що на сьогоднішній день серед споживачів фінансових послуг та інвесторів спостерігається недовіра до банківської системи через ряд проблемних питань, які виникають як в процесі здійснення банками господарської діяльності, так і в процесі здійснення фінансового посередництва з надання фінансових послуг.

11. Проаналізувавши особливості надання фінансових послуг на фондовому ринку, визначено, що загалом ця діяльність регулюється декількома різними державними органами, що на практиці уповільнює процес прийняття рішень та зумовлює зростання системних ризиків. Зокрема це стосується таких органів як НКЦПРФ та НБУ.

12. Проаналізувавши особливості управління майном при фінансуванні об'єктів будівництва, а також порядок такого фінансування, зроблено висновок, що фінансування будівництва через ФФБ є надійним способом вкладення інвестицій в житлове будівництво та має багато переваг. Разом з тим, було визначено ряд недоліків та ризиків для інвесторів втратити коштів і при цьому не отримати житло. Одна з проблем правового регулювання в тому, що законодавець скасував обов'язковість страхування об'єктів будівництва у ФФБ, а також ніхто не застрахований від можливого банкрутства забудовника.

З метою удосконалення чинного законодавства України з питань правового регулювання фінансових послуг в Україні пропонується внести наступні зміни та доповнення до деяких законодавчих актів України, а саме

- доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» окремим пунктом наступного змісту: «фінансові активи – це специфічні неречові активи: кошти, цінні папери, боргові

зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів, які створюються шляхом здійснення фінансових операцій за рахунок власного капіталу та залучених коштів»;

- доповнити ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначенням поняття фінансовий продукт наступного змісту: «фінансовий продукт – це форма надання фінансової послуги на ринку, що має комплексний характер та представлена кількома пов'язаними послугами».

Одночасно доповнити ст. 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» окремою частиною наступного змісту: «фінансові установи мають право здійснювати одночасно декілька фінансових операцій для надання фінансових послуг у формі фінансового продукту»;

- доповнити ст. 67 Закону України «Про банки і банківську діяльність» окремою частиною наступного змісту: «представник Національного банку України має право здійснювати постійний моніторинг ситуації в банку та отримувати об'єктивну та оперативну інформацію щодо його діяльності та рішень органів управління шляхом доступу до всіх документів та систем банку»;

- доповнити ст. 45 Закону України «Про банки і банківську діяльність», частиною наступного змісту: «кваліфікаційні вимоги до керівників підрозділів внутрішнього аудиту та управління ризиками розробляються та затверджуються Національним банком України. Національний банк України попередньо погоджує кандидатуру на посаду керівників підрозділів внутрішнього аудиту та управління ризиками та має право вимагати їх заміни, у разі невідповідності вимогам, встановленим НБУ»;

- додати п. 39 ч. 1 ст. 7 в Закон України «Про страхування» щодо наступного змісту: «обов'язкове страхування об'єктів будівництва у ФФБ»;

- Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» доповнити статтю 18-¹ наступного змісту: «у разі невиконання зобов'язань управителя Фонду

фінансування будівництва чи забудовника інвестору компенсуються внесені на рахунок ФФБ грошові кошти в повному обсязі».

Зазначені пропозиції щодо правового регулювання фінансових послуг можуть бути імплементовані до законодавства України, а також можуть використовуватись у правозастосовній діяльності при діяльності фінансових установ під час надання фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. №436-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07 грудня 2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
6. Про внесення змін до деяких Законів України щодо нагляду на консолідованій основі: Закон України від 19 травня 2011 р. № 3394-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3394-17>
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних з банком осіб: Закон України від 02 березня 2015 р. №218-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-19>
8. Про депозитарну систему України: Закон України від 06 липня 2012 р. №5178-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17>
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р.

№755-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/755-15>

10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. №2939-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

11. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року №1160- IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>

12. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 р. №1023-XII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>

13. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. №1560-XII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>

14. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05 липня 2012 р. №5080-VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>

15. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 28 вересня 2017 р. №2145-19 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-19>

16. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. №679-XIV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14/print1510952388531090>

17. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 року №4456- VI [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

18. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 р. №85/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>

19. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. №2664-III [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/print1510952388531090>

20. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19 червня 2003 р. №978-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15>

21. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. №3480-IV [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/print1510952388531090>

22. Деякі питання організації фінансового моніторингу: постанова Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2015 р. №552 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/552-2015-%D0%BF>

23. Про затвердження Ліцензійних умов на провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів): постанова Кабінету Міністрів України від 07 грудня 2016 р. №913 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF>

24. Про затвердження порядку та правил обов'язкового страхування майнових ризиків за договором про участь у фонді фінансування будівництва: постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2009 р. №805 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/805-2009-%D0%BF>

25. Про затвердження Типового договору про участь у фонді фінансування будівництва: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2013 р. № 227 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2013-%D0%BF#n8>

26. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: указ Президента України від 23 листопада 2011 р. №1063/[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10632011-13795>

27. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: указ Президента України від 23 листопада 2011 р. № 1070/2011 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10702011-13796>

28. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 368 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

29. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні: рішення Правління Національного банку України від 15 грудня 2017 р. №803-рш [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17>

30. Про затвердження Положення про порядок ідентифікації та визнання банківських груп: постанова Правління Національного банку України від 09 квітня 2012 р. № 134 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0708-12>

31. Про затвердження Положення про порядок формування обов'язкових резервів для банків України та філій іноземних банків в Україні: постанова Правління Національного банку України від 16 березня 2006 р. № 91 // Офіційний вісник України. - 2006. - № 13. - Ст. 908.

32. Ліцензійні умови провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів) - діяльності з управління активами інституційних інвесторів (діяльності з управління активами): рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 23 липня 2013 р. № 1281 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-13>

33. Положення про клірингову діяльність: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 березня 2013 р. № 429 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0562-13>

34. Положення про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 06 серпня 2013 р. №1414 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1486-13>

35. Положення про реєстрацію регламенту інститутів спільного інвестування та ведення Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 18 червня 2013 р. №1047 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1198-13>

36. Порядок та умови надання статусу Центрального депозитарію цінних паперів: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 16 квітня 2013 р. № 597 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0688-13#n15>

37. Про затвердження Ліцензійних умов на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів): рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 травня 2013 р. №819 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0857-13/page>

38. Про затвердження Положення про консолідований нагляд за діяльністю небанківських фінансових груп, переважна діяльність у яких здійснюється особою, яка отримала ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 березня 2013 р. №431 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0618-13>

39. Про затвердження Порядку формування та ведення державного реєстру фінансових установ, які надають фінансові послуги на ринку цінних паперів: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03 грудня 2015 р. №2030 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1614-15>

40. Про визнання такими, що втратили чинність, розпорядження Держфінпослуг від 24 червня 2004 року №1225 та розпорядження Нацкомфінпослуг від 9 жовтня 2012 року №1676: розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 08 серпня 2017 р. №3385 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1310-17>

41. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ: розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року №41 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>

42. Про затвердження Положення про порядок нагляду на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами, переважна діяльність у яких здійснюється фінансовими установами, нагляд за якими здійснює Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 12 листопада 2015 р. № 2724 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1511-15>

43. Про затвердження Положенням про розкриття фінансовими установами інформації в загальнодоступній інформаційній базі даних про фінансові установи та на веб-сайтах (веб-сторінках) фінансових установ та про внесення змін до Положення про Державний реєстр фінансових установ: розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 19 квітня 2016 р. №825 [Електронний ресурс] /

Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0722-16>

44. Про затвердження Порядку погодження набуття або збільшення істотної участі у фінансовій установі: розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 04 грудня 2012 р. № 2531 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z2190-12>

45. Про затвердження Професійних вимог до керівників та головних бухгалтерів фінансових установ: розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 13 липня 2004 р. №1590 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0955-04>

46. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

47. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 2001 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01/conv>

48. Про затвердження Порядку підготовки та надання звітності забудовником управителю ФФБ за кожним об'єктом будівництва: наказ Міністерства регіонального будівництва та інфраструктури від 07 липня 2009 р. №275 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0722-09>

49. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання: розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 лютого 2012 р. №33-р [Електронний ресурс] / Офіційний

сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02>

50. Постанова Верховного Суду України від 06 квітня 2016 року №3-17Гс-16 [Електронний ресурс] – Режим доступу:
[http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/6083F19AB90E1EC2C2257F990048CC94](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/6083F19AB90E1EC2C2257F990048CC94)

51. Постанова Верховного Суду України від 16 травня 2018 року у справі № 757/34878/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74188463>

52. Постанова Вищого господарського суду України від 04 травня 2016 року у справі № 910/22500/15 [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://protocol.ua/ua/postanova_vgsu_vid_04_05_2016_roku_u_spravi_910_22500_15/

53. Рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області від 12 листопада 2012 р. у справі №412/5444/2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27492158>

54. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 05 липня 2016 року у справі № 761/3002/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://forum.antiraid.com.ua/topic/8637-reshenie-apellyatsionnogo-suda-kieva-o-vzyiskanii-ushherba-za-nevozvrashhennyiy-depozit-vieybi-bankom-s-bahmatyuka-i-kvikkom-limited-kak-sobstvennikov-sushhestvennogo-uchastiya/>

55. Рішення Вищого спеціалізованого суду України від 29 березня 2017 року у справі № 761/3002/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу:
https://protocol.ua/ua/vssu_pravom_na_zvernennya_do_sudu_z_pozovom_pro_vidshko_duvannya_shkodi_sprichinenoi_1/

56. Рішення Печерського районного суду міста Києва від 21 січня 2016 року у справі № 757/34878/15-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<https://forum.antiraid.com.ua/topic/8243->

57. Алексеєнко М.Д. Банківська послуга та її економічна сутність / М.Д. Алексеєнко // Фінанси, облік і аудит. – 2012. - № 20. - С. 9–15.

58. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України «Знання», 2011. – 504 с.
59. Асоціація «Українські Фондові Торгівці». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.aust.com.ua/Default.aspx>
60. Асоціація приватних інвесторів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uaban.org>
61. Багинский М.И. Договорное право. Кн. 3 Договоры о выполнении работ и оказании услуг / ред. М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М.: Статут, 2003. - 1055 с.
62. Бакаєв Л.О., Соколова Е.О. Шиндирук І.П., Грознецька Л.П. Ринок фінансових послуг: навчальний посібник. – К.: ДЕТУТ, 2014. – 384 с.
63. Белінська Г.В. Актуальні проблеми банківської системи України: причини виникнення та шляхи розв'язання. *Фінанси, учет, банки*. №1 (21). 2016 р. С. 34-45
64. Беленький П., Другов О. Розвиток системи фінансових посередників України в умовах посилення глобалізаційних процесів / П. Беленький, О. Другов // Вісник .
65. Встановлено мінімальний розмір власного капіталу для фінкомпаній. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/Ustanovlen-minimalnyj-razmer-sobstvennogo-kapitala-dlya-finkompanij>
66. Гарагонич О.В. Теоретичні питання державного регулювання господарської діяльності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/5268/%CE>
67. Гелич А.О. Особливості господарських відносин за участю комерційних банків / А.О. Гелич // Часопис Київського університету права. – 2013. - №2. – С. 154-158.

68. Гладинець Н.Ю. Проблеми і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/122.pdf
69. Глібко С.В. Банківська діяльність як фінансове посередництво у господарському праві України / С.В. Глібко // Вісник Національного Банку України. - 2012. - №3 (70). – с. 135-145.
70. Глосарій банківської термінології. Ліквідність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123427
71. Гражданский кодекс Украины: научно-практический комментарий / под ред. докт. юрид. наук, проф. Е.О. Харитонов. – Х.: Одиссей, 2007. – 1280 с.
72. Денисенко Б. М. Банківська послуга як цивільно-правова категорія / Б.М. Денисенко // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. - 2008. - Вип. 79. - С. 55-58.
73. Дроздова Н.В. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Н.В. Дроздова. – Київ, 2005. – 22 с.
74. Дубина М. Економічна сутність та види фінансових послуг / М. Дубина // Світ фінансів. - 2016. - №3(48). - 256 с.
75. Еш С.М. Фінансовий ринок: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
76. Клименко К.В. Особливості боротьби з маніпулюванням та фіктивними емітентами на фондовому ринку України в контексті Євроінтеграції / К.В. Клименко // Наукові праці НДФІ. – 2016. - №1 (74). – С. 107-125
77. Количество коммерческих банков в Украине с 2018 по 2017 гг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/banks/stat/count/>
78. Коментарі: Новий законопроект про регулювання небанківського фінринку не зменшить кількість недобросовісних учасників ринку – юристи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://evris.law/uk/novij-zakonoprojekt-pro-reguljuvannja-nebankivskogo-finrinku>

79. Коноваленко Д. Ризики фінансування будівництва житла через ФФБ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://blog.liga.net/user/dkonovalenko/article/25607>
80. Кулик С. Безповоротний депозит [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://revisor.org.ua/nasha-reviziia/89-bezpovorotnyi-depozyt>
81. Купівля новобудови: фонд фінансування будівництва [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dom.ria.com/uk/articles/kupivlya-novobudovi-fond-finansuvannya-budivnictva-210875.html>
82. Масляєва К.В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / К.В. Масляєва. – Х.: 2009. – 20 с.
83. [Масляєва К.В.](#) Специфіка правового статусу органів державного регулювання ринку фінансових послуг України: проблеми та шляхи їх вирішення / К.В. Масляєва // Юридична Україна. – 2007. - № 8. – С. 41–45.
84. Материнська О.А. Аналітична оцінка банкрутства комерційних банків України / О.А. Материнська // «Молодий вчений». – 2016. - № 4 (31). – С. 134-137
85. НАСУ підтримує Проект Закону №8415 про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nasu.com.ua/nasu-pidtrumue-proekt-zakonu-8415>
86. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. – К., 2010. – 532 с.
87. Національний банк посилив вимоги до банків, що здійснюють операції з довірчого управління [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article.jsessionid=C6D9FB93A1AF80A09606D30A2477D39F?art_id=54615305&showTitle=true
88. НКЦПФР продовжує боротьбу з маніпулюванням цінами на ринку цінних паперів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/2015/09/25/nktspf-r-prodovzhu-borotybu-z-manpulyuvannyam-tsnami-na-rinku-tsnnih-paperv/>

89. Онищенко В.О. Організаційно-економічні засади сучасної житлової політики: регіональний вимір: монографія / за ред. В.О. Онищенко, Т.М. Завора. – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – 248 с.

90. Онищенко В.О., Завора Т.М. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. – Полтава, 2017. – 409 с.

91. Подзигун І. Фінансовий ринок та ринок фінансових послуг: взаємозв'язок та єдність / І. Подзигун // Ринок цінних паперів України. - 2013. -№ 1–2. – С. 83-88.

92. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 03 вересня 2018 р. № 9035 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64532

93. Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання ринків фінансових послуг: проект Закону України від 25 травня 2018 р. №8415 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64107

94. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту інвесторів від зловживань на ринках капіталу: проект Закону України від 04 липня 2018 р. №6303-д [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64343

95. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: проект Закону від 20 липня 2015 р. №2413-а [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56124

96. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: проект Закону від 20 липня 2015 р. №2414-а [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56125

97. Про саморегулювальні організації: проект Закону від 11 грудня 2014 р. № 1444 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=52919
98. Проблеми практики фінансування будівництва за допомогою ФФБ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120282>
99. Резнікова В.В., Кологойда О.В. Види посередницької діяльності на фондовому ринку / В.В. Резнікова, О.В. Кологойда // Господарське право «Вісник Вищої ради юстиції». - 2013. - № 2 (14). – С. 108-124.
100. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / за ред.. Д.І. Дема, І.В. Абрамова, І.А. Шубенко, Л.В. Недільська, В.М. Трокоз. – К.: Алерта, 2013. - 376 с.
101. Саніахметова Н. Поняття державного регулювання підприємництва / Н. Саніахметова // Українське комерційне право. – 2005. - №6. – С. 17.
102. Статистичний вісник НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=42551443
103. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. навч. посіб-ник. – К.: КНЕУ, 2003. - 554 с.
104. Торкатюк В.І., Васильєв Д.І., Марюхін О.В., Кулік В.Т., Хохотва О.О. Правове регулювання фінансування будівництва житла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29275/1/26.pdf>
105. Фаріон Д.О. Фінансове забезпечення житлового будівництва в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=396>
106. Федорович І.М. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку України в умовах фінансової глобалізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream97.pdf>
107. Фінансові активи [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123706

108. Фондові біржі готуватимуться до запровадження нових фінансових інструментів. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/2018/02/19/fondov-brzh-gotuvatimutysya-do-zaprovadzhennya-novih-fnansovih-nstrumentv>

109. Функціонування системи фондових бірж в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://svs.co.ua/funkcionuvannya-sistemi-fondovix-birzh-v-ukra%D1%97ni.html>

110. Що слід знати споживачу фінпослуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/94651-scho_slid_znati_spozhivachu_finposlug.html

111. Ящишак О. Р. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні: організаційно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. спец. 12.00.07 / О.Р. Ящишак. - К., 2010. – 22 с.